

KOSHI: Masterclass aanpak huiselijk geweld als leerwerkplaats

Verslag van masterclass KOSHI 2012: ontwikkeling, uitvoering
en evaluatie

Colofon

Expertisecentrum Veiligheid
Lectoraat Huiselijk geweld en hulpverlening in de keten
ons kenmerk 13-0155/140/2011-0137/SD
Datum 24-04-2013

Auteurs S. Dijkstra, W. Verhoeven
Status Definitief

datum 24-04-2013
S. Dijkstra,
auteurs W. Verhoeven
pagina 2 van 74

Inhoudsopgave:

Samenvatting	5
Leeswijzer	7
Deel 1 Ontwikkeling en inhoud masterclass KOSHI	
KOSHI: Masterclass aanpak huiselijk geweld als leerwerkplaats	9
1 Inleiding	9
2 Programma en duaal leren	10
3 KOSHI nader in beeld	12
<i>Krachtgericht</i>	12
<i>Oplossingsgericht</i>	13
<i>Systeemgericht</i>	14
<i>Hulpmiddelen</i>	15
<i>Implementatie</i>	15
4 De samenhang van KOSHI-elementen verbeeld	15
5 Reflectie tacit knowing en welzijn nieuwe stijl	17
6 De ervaringen en leeropbrengsten van deelnemers en ontwikkelaars	19
7 Conclusies en slotbeschouwing	22
8 Geraadpleegde literatuur	24
Deel 2 Werkboek uitwerking masterclass KOSHI:	
Ontwikkeling, programma uitvoering en evaluatie	27
9 Werving, aanmelding en voorgesprekken	27
10 Programma masterclass KOSHI	34
11 Kader opzet en uitvoering van de implementatie-opdracht	47
12 Deelnemers, gastdocenten, sprekers conferenties en workshopbegeleiders	55
13 Uitwerking opbrengsten	60
14 Evaluatie	69
15 Aandachtspunten ontwikkeling masterclass	72
Ontwikkelaars en begeleiders masterclass KOSHI	73

datum 24-04-2013
S. Dijkstra,
auteurs W. Verhoeven
pagina 4 van 74

Samenvatting

In 2011-2012 ontwikkelde het lectoraat huiselijk geweld en hulpverlening in de keten, dat deel uitmaakt van het Expertisecentrum Veiligheid van Avans Hogeschool, de masterclass KOSHI. Deze masterclass betrof een leergang van negen dagen welke gedurende een periode van negen maanden werd uitgevoerd. Een masterclass is een les of, in dit geval een leergang, die door experts wordt gegeven aan deelnemers in een bepaald vakgebied. Masterclass *KOSHI* is doorontwikkeld op basis van de ervaringen met de masterclass *Aanpak huiselijk geweld*, welke in 2011 door het lectoraat huiselijk geweld werd uitgevoerd. De leergang werd gegeven onder de noemer 'Masterclass KOSHI'. KOSHI betekent letterlijk samenklank. Het is een acroniem van vijf benaderingen met onderlinge samenhang, die noodzakelijk zijn voor de aanpak van partnergeweld (pg) en kindermishandeling (km). KOSHI staat voor: Krachtgerichte, Oplossingsgerichte en Systeemgerichte aanpak, met gebruik van Hulpmiddelen, gericht op Implementatie. De verschillende benaderingen worden in deel een van dit rapport nader toegelicht: ze hangen met elkaar samen en grijpen op elkaar in. Er is een *mindmap* ontwikkeld die de samenhang van het acroniem KOSHI in beeld brengt in drie kernwoorden: innoveren, hulpmiddelen en implementeren.

De ontwikkelde leergang is gebaseerd op het principe van duaal leren en te beschouwen als een leerwerkplaats voor docenten HBO SW en professionals onder andere werkzaam in de jeugdzorg en vrouwenopvang. Op deze wijze maakten we een verbinding tussen professionals werkzaam in het onderwijs en in het werkveld, om te leren van gastdocenten en van elkaar. Daarnaast kregen de deelnemers een implementatieopdracht, als aanzet tot het ontwikkelen en verwerken van de opgedane kennis. Dit implementeren bood een proeftuin om te ontdekken, te reflecteren en na te denken over transfer en borging. De inhoud van de masterclass bestond uit bijdragen van deskundige en gerenommeerde gastdocenten met specifieke expertise, op diverse vakgebieden. Zij brachten hun (praktijk)kennis in tijdens de werkconferenties of tijdens de tweedaagse bijeenkomsten en waren gevraagd om hun bijdragen te voorzien van een oefening of opdracht. De deelnemers konden zich op de stof voorbereiden aan de hand van de achtergrondliteratuur die door de ontwikkelaars en de gastdocenten was geselecteerd. Deelnemers ontvingen bij aanvang twee boeken¹ en een USB-stick met achtergrondliteratuur, welke tijdens de masterclass werd aangevuld. Deel een besluit met een reflectie op de ervaringen en leeropbrengsten van deelnemers en onszelf als ontwikkelaars van de masterclass KOSHI.

We willen met dit rapport ook bijdragen aan transfer van onze ervaringen met deze masterclass en van het materiaal dat we ervoor ontwikkelden. Daarom brachten we in het tweede deel, het werkboek, het programma van de tweedaagse bijeenkomsten en de conferenties en ondersteunend materiaal voor masterclass KOSHI bijeen, de werving van deelnemers en schriftelijke informatie, de toelichting op de implementatie-opdracht en wijze van beoordeling, door een vakjury. Verder is een overzicht opgenomen van de sprekers en van de gastdocenten en hun achtergrond en van de opbrengsten. We denken dat de opgedane inzichten, de uitwerking van de masterclass en de uitgereikte materialen behulpzaam kunnen zijn bij het ontwikkelen van nieuwe masterclasses.

datum 24-04-2013
S. Dijkstra,
auteurs W. Verhoeven
pagina 6 van 74

Leeswijzer

Dit rapport bestaat uit twee delen. In deel 1 gaan we vooral in op de ontwikkeling en inhoudelijke invulling van masterclass KOSHI, de uitwerking in een leergang voor ervaren professionals, werkzaam in het werkveld en de beroepsopleidingen. De verschillende benaderingen waar KOSHI voor staat die tijdens de bijeenkomsten van de masterclass aan bod zijn gekomen worden toegelicht en met elkaar in verband gebracht. De gedachte achter de gekozen opzet en het principe van duaal leren komt aan bod en we gaan uitvoering in op het belang van de KOSHI-elementen, die in samenhang met elkaar worden gebracht. Er is een korte reflectie op tacit knowing – vaak stilzwijgende ervaringskennis - en de ontwikkeling van de professional in welzijn nieuwe stijl, waarbij een aantal goede voorbeelden die in de masterclass aan bod kwamen worden belicht. We gaan in op de ervaringen en leeropbrengsten van deelnemers, maar ook die van ons als ontwikkelaars van de masterclass en we besluiten met conclusies en een slotbeschouwing.

Deel 2 start met de werving van deelnemers en de schriftelijke informatie die we daarbij gebruikten, de aanmelding en voorbespreking met deelnemers. De programma's van de diverse bijeenkomsten van de masterclass zijn opgenomen, evenals informatie over de implementatie-opdracht, en een overzicht van de achtergronden van deelnemers, van de gastdocenten tijdens de tweedaagse bijeenkomsten, van de sprekers tijdens de conferenties en de workshopbegeleiders.

Tenslotte zijn de opbrengsten van de masterclass opgenomen en gaan we kort in op aandachtspunten bij het opzetten van een masterclass.

datum 24-04-2013
S. Dijkstra,
auteurs W. Verhoeven
pagina 8 van 74

Deel 1 Ontwikkeling en inhoud masterclass KOSHI KOSHI : Masterclass aanpak huiselijk geweld als leerwerkplaats

Leren is ook zelf kennis ontwikkelen, inzichten halen uit het eigen handelen, ervaringskennis expliciet maken en integreren in het handelen

Kitty Kwakmanⁱⁱ

Implementatie is een ander woord voor inbedding, zowel aan het begin, in de loop van het proces als aan het eind van onderzoek

Geert van der Laanⁱⁱⁱ

1 Inleiding

Wie herinnert zich nog de weergalozes sopraan Elisabeth Schwarzkopf die aan het einde van haar loopbaan de leerlingen in haar masterclass er soms genadeloos van langs gaf om het beste uit hen te halen? Ook op YouTube is zij nog te zien. Een masterclass is een les of een cursus die door een of meer experts wordt gegeven aan deelnemers of leerlingen in een bepaald vakgebied. Ook buiten de muziek en theaterkunst wordt de masterclass als onderwijsvorm gebruikt. Zo werd in 2012 door het lectoraat huiselijk geweld en hulpverlening in de keten de masterclass KOSHI (wat staat voor samenklank) gegeven aan professionals uit opleidingen en werkveld.^{iv} De leergang van negen maanden is een acroniem voor krachtgericht, oplossingsgericht en systeemgericht werk met aandacht voor hulpmiddelen en implementatie. Deze wordt verderop uitvoerig toegelicht.

Sinds de start van het lectoraat begin 2007, lag het accent op het duaal leren van professionals in het werkveld en docenten social studies. Van meet af aan verzorgden we samen met het werkveld en docenten, keuzeprogramma's (kp's) voor tweedejaarsstudenten over huiselijk geweld, vrouwenopvang en hulpverlening aan gezinnen met geweldservaringen. Deze kp's trekken jaarlijks vele studenten. Daarnaast namen professionals in het werkveld en docenten in de kenniskring deel aan praktijkgericht onderzoek en had het lectoraat goede verbanden met het werkveld. We organiseerden als kenniskringplus onder andere themamiddagen over systeemgericht werken, de steunpunten huiselijk geweld en begeleide terugkeer.

BOX1: Lectoraat en werkveld

In 2007 werd het lectoraat *huiselijk geweld en hulpverlening in de keten*, toen *vrouwenopvang en huiselijk geweld* geheten, ingesteld op initiatief van *Valkenhorst*, een instelling voor de opvang van mishandelde vrouwen en kinderen. Tegenwoordig bieden zij onder de naam *Safegroup* ambulante, residentiële en short stay hulp.^v Het lectoraat had tot doel de instelling en de sector van de vrouwenopvang beter te verbinden met het onderwijs en praktijkgericht onderzoek. Dit denken in een driehoek van onderwijs, praktijkgericht onderzoek en beroepspraktijk is een gangbaar werkmodel in de wereld van de lectoraten. De eerste termijn van het lectoraat leverde studies op naar de begeleiding van vrouwen met een verstandelijke beperking in hun rol als moeder (De Jongh, 2010), naar kinderen en de zorg van kinderwerkers voor kinderen in de vrouwenopvang (Verhoeven en Dijkstra, 2010) en naar een methodiek om ambulante crisishulp te bieden aan paren die de mishandeling willen

stoppen, maar hun relatie wensen voor te zetten (Van Gestel-Van Gils, De Mulder en Dijkstra, 2010).

In deze bijdrage gaan we nader in op de masterclass KOSHI en staan we stil bij de relevantie ervan. We gaan in op het programma, de uitvoering en blikken terug op deze onderwijsvorm aan de hand van evaluaties en onze reflecties als ontwikkelaars en uitvoerders. Met deze masterclass wilden we het praktijkgerichte karakter van de aanpak van geweld tot uitdrukking laten komen. Veiligheid is daarin een kernwoord. Er was veel aandacht voor oefening, introductie en uitleg van praktisch bruikbare hulpmiddelen zoals film, kernvragen, tekeningen, schema's. Sociale professionals moeten immers in staat zijn om in hun werk verbindend en professioneel te handelen. Dat handelen vraagt een hoge mate van integratie van kennis en vaardigheden. Verder vereist de gehele transformatie van welzijn en zorg dat er veel aandacht is voor de krachten van families, netwerk en samenleving die door Micha de Winter (2011) worden aangeduid met het potentieel van de *pedagogic civil society*. Deze beschrijving van de masterclass als leerwerkplaats en onze reflectie op het duaal leren is naar onze mening relevant voor andere vakgebieden en onderwerpen. Het werpt een licht op hoe er vanuit het lerende perspectief van een masterclass, verbinding kan worden gemaakt tussen onderwijs en werkveld met behulp van vakkennis en praktijkgericht onderzoek. Het biedt eveneens inzicht in hoe een masterclass stimuleert tot onderzoekend leren, implementatie en borging.

2 Programma en duaal leren

Er is bewust gekozen voor het principe van duaal leren, waarbij we lering trokken uit een masterclass die in 2011 werd gegeven.^{vi} Deelnemers uit de beroepspraktijk en het beroepsonderwijs zijn samengebracht, zodat zij met en van elkaar konden leren. De inhoud van de masterclass bestond uit bijdragen van deskundige en gerenommeerde gastdocenten met specifieke expertise. Zij brachten hun (praktijk)kennis in tijdens de tweedaagse bijeenkomsten en/of werkconferenties en waren gevraagd om hun bijdragen te voorzien van een oefening of opdracht. De deelnemers konden zich op de stof voorbereiden aan de hand van de achtergrondliteratuur die door de ontwikkelaars en de gastdocenten was geselecteerd. De implementatie-opdracht beoogde aan te zetten tot het ontwikkelen en verwerken van de kennis. Deze opdracht werd bewust al mondeling uitgelegd en schriftelijk toegelicht bij de kennismaking (Joosten, 2012). Dit implementeren bij de start zou het cyclisch leerproces bevorderen. Het bood een proeftuin om te ontdekken, te reflecteren en na te denken over transfer en borging. De onderwerpen van de implementatieopdracht werden van te voren ook doorgenomen met gastdocent en implementatiedeskundige Margot Fleuren (2010). Zij verwoordde treffend de stem van de gebruikers aan de hand van een handzaam implementatieschema: *Er zijn geen weerstanden, alleen maar heel veel zorgen en vragen*. Tien deelnemers^{vii}, zes uit het werkveld (vrouwenopvang, jeugdzorg, ambulante werk bij huisverbod) en vier docenten, allen met recente ervaring in het werkveld (opleidingen: maatschappelijk werk (mwd), sociaal pedagogische hulpverlening (sph) en cultureel maatschappelijke dienstverlening (cmd) namen in 2012 uiteindelijk deel aan deze masterclass. De masterclass besloeg een leergang van ruim negen maanden en bestond naast de kennismaking uit drie tweedaagse bijeenkomsten op locatie^{viii} en drie werkconferenties.

Er werd een digitale reader uitgereikt die tijdens de masterclass zelf regelmatig werd aangevuld. Er was veel aandacht voor de oplossingsgerichte benaderingswijze *Signs of Safety* (Turnell & Edwards, 1999), vertaald in de Nederlandse publicatie *Veilig opgroeien* (2009). Tevens ontvingen de deelnemers het boek *Verborgen Schatten* (Dijkstra & Van Dartel, 2011), een onderzoek over hoe goede professionals huiselijk geweld aanpakken en hoe cliënten dit ervaren. In deze vakportretten is veel aandacht voor de impliciete of taciete ervaringskennis van bedreven praktijkwerkers die voortkomt uit veelvuldig en intensief contact met de doelgroep of het probleem en de vraag hoe je deze kennis kunt versterken en verrijken. Tijdens de leergang werd verder gebruikgemaakt van tal van gastdocenten die in het werkveld opereren als casemanager, filmmaker, trainer, implementatiedeskundige, coach, hulpverlener, onderwijsontwikkelaar, zelfstandig adviseur, of als hoogleraar of lector werkzaam zijn. Twee buitenlandse gastdocenten werden betrokken bij werkconferentie twee (Crawford-Brown, 2010; Dijkstra 2012a). Het programma was als volgt opgebouwd:

BOX 2 *Programma van de masterclass KOSHI*

Tweedaagse 1: Oplossingsgerichte benaderingswijze *Signs of Safety* en praktisch bruikbare hulpmiddelen: veiligheidsplanning & assessmenttool, drie huizen, familie- en netwerkberaad, words & pictures. Gebruik van film.

Tweedaagse 2: Krachtgerichte benaderingswijze: leren van en door ervaringen en inbreng van ervaringsdeskundigheid, Krachtwerk als methodiek voor de vrouwenopvang, film en de mogelijkheden die dat biedt, kanttekeningen bij krachtgerichte benadering, gebruik van interactieve website voor hulp en informatie bij partnergeweld en kindermishandeling, mogelijkheden Eigen Kracht Conferentie.

Tweedaagse 3: Outreachend werken, casemanager Multifocus, impliciete/taciete kennis SECI-model en het belang van leren en ontdekken, theorie van waarnemen van Polanyi en hoe dit doorwerkt in het handelen en denken van (goede) professionals, implementatie en determinanten.

Tussen de tweedaagse bijeenkomsten organiseerden we twee conferenties. De leergang werd afgesloten met een slotconferentie waarvoor de achterban van de deelnemers en andere belangstellenden werden uitgenodigd. De conferenties bestonden uit plenaire presentaties en workshops met goede praktijkervaringen. Op deze wijze wilden we de kennisontwikkeling overbrengen bij een breder publiek en de achterban van de deelnemers deelgenoot maken van het leerproces van de deelnemers. Bij de drie werkconferenties konden deelnemers drie collega's kosteloos uitnodigen, waardoor de verbinding met de achterban daadwerkelijk tot stand kwam. De programma's van de tweedaagse en van conferenties is opgenomen in deel 2, hoofdstuk 2.

Tijdens de slotconferentie presenteerden de deelnemers de implementatiewerkstukken waar ze gedurende de leergang aan hadden gewerkt. De opdracht was formeel vastgelegd met een opdrachtgever, vaak een leidinggevende of manager van hun instelling. De eindopdracht en reflectie daarop is voorgelegd aan een jury van vakspecialisten die onafhankelijk van elkaar aan de hand van zes criteria de eindopdrachten hebben beoordeeld en voorzien van feedback.^{ix}

Box 3: Beoordelingscriteria implementatie-opdracht:

Onderwerpskeuze en invalshoek: is er verband gelegd met KOSHI en wat is de onderbouwing?

Relevantie/belang: hoe komt de implementatie van KOSHI tegemoet aan de behoeften van de beoogde doelgroep bij de aanpak van huiselijk geweld?

Doelstelling (implementatiedoel): is deze concreet en praktisch haalbaar?

Doelgroepen en belangengroepen: hoe worden ze bereikt en meegenomen in de implementatie-opdracht?

Implementatiestrategie: hoe is deze voor KOSHI uitgewerkt en is deze haalbaar en realistisch?

Behaald resultaat: is de implementatie geslaagd, zijn er al zichtbare resultaten?

Om als ontwikkelaars ook zelf te blijven leren en bij te dragen aan transfer, verleenden we een opdracht aan filmmaker Relinde de Graaff. We legden haar een scenario voor en vroegen om een korte impressie van de (slotconferentie van de) masterclass.^x

3 KOSHI nader in beeld

KOSHI is een acroniem van vijf benaderingen met onderlinge samenhang, die noodzakelijk zijn voor de aanpak van partnergeweld (pg) en kindermishandeling (km). Het acroniem KOSHI staat voor: Krachtgerichte, Oplossingsgerichte en Systeemgerichte aanpak, met gebruik van Hulpmiddelen, gericht op Implementatie. Deze elementen, tot nu toe meestal gepresenteerd als afzonderlijke benaderingen, hangen op een dieper niveau met elkaar samen en grijpen op elkaar in. Maar hoe precies, dat is nog redelijk onontdekt. We lichten deze elementen hieronder toe.

Krachtgericht

De K staat voor krachtgerichte benadering. Gericht op het versterken van de eigen kracht, de kwaliteiten en de mogelijkheden van alle betrokkenen bij pg of km. Ook het sociale netwerk van een gezin draagt bij aan het versterken van deze krachten. De krachtgerichte benadering is verwant aan theorievorming over empowerment (Van Regenmortel, 2008). Dit bleek in de masterclass ook uit de bijdrage van ervaringsdeskundige en auteur Hameeda Lakho, die de film *Geheim Geweld...en nu?* begeleidde. Deze film omvat vier indringende portretten van volwassenen die als kind mishandeld werden en de langetermijneffecten die dat had.^{xi} Een krachtgerichte benadering vraagt dat professionals oog hebben voor de kwaliteiten en mogelijkheden die betrokkenen hebben om problemen op te lossen en te voorkomen, in dit geval partnergeweld en kindermishandeling. De krachtgerichte benadering vereist dus stimulans en activering van de mogelijkheden van gezinsleden en hun sociale netwerk. Dit met als doel om veiligheid te realiseren en het welbevinden van betrokkenen te vergroten. Bij de krachtgerichte benadering ligt het accent op wat goed gaat. Ook gastdocent De Winter (2011) benadrukt het belang van het 'gewone' van opvoeden. Door het versterken van de eigen kracht van een gezin is dat gezin minder afhankelijk van professionele (jeugd)zorg. Cardol (2012) betoogde tijdens de masterclass dat het versterken van de eigen kracht van gezinnen in de aanpak en hulp aan jeugdigen en hun gezinnen, de afgelopen jaren in het beleid weinig aandacht kreeg. Dat geldt zeker voor gezinnen waarin sprake was van geweld tussen ouders of van geweld door ouders tegen hun kinderen. Het welbevinden van ouders bepaalt in substantiële mate de kwaliteit van de opvoeding. Daarom is aandacht voor ouders

nodig. Niet alleen de ouders spelen een belangrijke rol in de opvoeding van hun kind(eren), ook hun sociale omgeving kan daar aan bijdragen. Volgens Cardol hebben we nog onvoldoende uitgedacht en uitgewerkt wat professionals moeten en kunnen doen om de kracht van gezinnen te versterken. Welke kracht versterken en hoe? En is dat altijd op maat, passend bij de specifieke situatie? Het vraagt een specifieke basishouding van de professional. Zij moeten ervaring, kennis en vaardigheden opdoen om de krachtgerichte benadering toe te leren passen. Dit raakt ook aan de discussie over de generalist en de competenties waarover zo'n professional dient te beschikken (Scholte, Sprinkhuizen en Zuithof, 2012). Inspiratie voor krachtgericht werken bood ook de motivatiespeech van voormalig bondscoach van het Nederlands dames hockeyteam Marc Lammers op You Tube.^{xii}

Oplossingsgericht

De O staat voor de oplossingsgerichte benadering. Het doel is hier het stoppen van het geweld. Dat lukt meestal niet in een eenmalige interventie. Meer kans van slagen heeft een aanpak die de oorzaak van het gebruik van geweld (of het dreigen daarmee) tegengaat en in de toekomst kan helpen voorkomen, of zelfs oplossen. Dit gebeurt (en kan alleen) in samenspraak met de betrokkenen en hun netwerk. Zij dragen een deel van de oplossing bij zich.

Oplossingsgericht werken is gebaseerd op de principes van oplossingsgerichte therapie, welke is ontwikkeld door De Shazer en Kim Berg in hun *Brief Family Therapy Center* in de Verenigde Staten (Berg, 1994). Bij oplossingsgericht werken is de professional vooral gericht op het oplossen van het probleem. Uitgangspunt is de situatie die het cliëntsysteem in de toekomst wenst: de aanpak richt zich dus niet op problemen, maar op successen. Door de situaties en acties die al goed verlopen te analyseren en positieve punten te versterken, voelen cliënten zich gestimuleerd en gesteund. Cliënten staan op deze wijze centraal in het bepalen van realiseerbare oplossingen. Bij de aanpak van partnergeweld en kindermishandeling is de veiligheid van alle betrokkenen een absolute voorwaarde. De professional doet hierin geen concessies, al kan er wel met ontkenning bij mishandeling worden gewerkt. Mishandeling wordt niet getolereerd (Turnell & Essex, 2010).

Bij de oplossingsgerichte benadering kiest de professional er nadrukkelijk voor om gezinsleden een actieve rol te geven in het aandragen van oplossingen. Deze bieden namelijk de meeste kans op succes. Cliënten dienen professionals ervan te overtuigen dat herhaling van geweld of het dreigen daarmee met hun plannen en afspraken worden voorkomen. De professional legt deze verantwoordelijkheid dus bij de, daarbij rekening houdend met de mogelijkheden die ze hebben. Steun en hulp wordt geboden om cliënten zoveel mogelijk zelf tot oplossingen te brengen.

In gezinnen waarin meerdere risicofactoren aanwezig zijn voor gebruik van geweld is het aanspreken van krachten een belangrijke slaagfactor om toekomstig geweld te voorkomen. Ook kan gebruik worden gemaakt van de inzet van diverse steunfiguren uit het familiale en sociale netwerk. In de samenwerking en afstemming met andere betrokken professionals moet de veiligheid van kinderen en hun gezinnen zowel op de korte als ook op de langere termijn de focus zijn. Zo zijn er vanuit *Signs of Safety* (Turnell & Edwards, 1999) hulpmiddelen ontwikkeld om de veiligheid van kinderen te bespreken: de drie huizen (zorgen, wat er goed gaat en wensen/toekomst) en de samenvattende striptekeningen van *words & pictures*. Gastdocenten Petra Rozeboom (Bureau Jeugdzorg Drenthe), Margreet Timmer, Marion Henneman (Dijkstra & Henneman, 2011), Frank Buffing (De Waag) en vertrouwensarts Eric Sulkers introduceerden de basisprincipes van *Signs of Safety* en de

manier waarop je hulpmiddelen gebruikt in het werken met kinderen en gezinnen. Oplossingsgericht handelen vereist dat professionals aandacht en oog hebben voor oplossingen ter voorkoming van geweld op de langere termijn. Een oplossingsgerichte benadering vraagt om een passende aanpak, die per situatie moet worden gezocht in samenspraak tussen gezinsleden en professionals. In die zin is de oplossing van een situatie uniek en telkens op maat.

Systeemgericht

S staat voor systeemgericht: de visie en aanpak is gericht op en houdt rekening met de onderlinge relaties van de betrokken gezinsleden. In de benadering van gezinnen waar sprake is van partnergeweld of kindermishandeling is een systeemgerichte benadering van belang. Kinderen en ouders zijn niet los van elkaar te zien, het geweld speelt zich immers tussen hen af. De inzet van allen is nodig om de gezinssituatie zodanig te veranderen dat de veiligheid verbetert. Dat wil niet zeggen dat alle gezinsleden samenkomen bij de hulpverlener; dat is afhankelijk van de veiligheid en de situatie. Ook met een individu kun je systeemgericht werken. Hulpverleners kijken met een systemische blik, ze zijn ervan doordrongen dat interveniëren en werken aan verandering met één van de gezinsleden ook uitwerking heeft op andere gezinsleden en dat allen bij de hulp betrokken worden.

Een voorbeeld van systeemgerichte benadering kwam aan bod in de bijdrage van gastdocent Henk Giebels. Hij is een ervaren systeemtherapeut en casemanager huisverbod bij de Mutsaersstichting in Venlo, en werkt met gezinnen nadat een tijdelijk huisverbod is opgelegd. Recent was hij te zien als de leidende professional in een NCRV-documentaire Code Rood, over de inschatting van gevaar bij het uitvaardigen van het huisverbod.^{xiii}

Giebels werkwijze is te omschrijven als systemisch interveniëren. Hij zoekt naar de verandering die gemaakt kan worden in zijn contact met gezinnen waar sprake is van partnergeweld of kindermishandeling. Hij vat zijn rol en taken op als interactief interveniëren: werken in direct contact met de gezinnen. Vaak heeft hij te maken met kwetsbare gezinnen met meervoudige problemen, het gebruik van geweld is er een van. Meestal heeft de man geweld gepleegd tegen zijn vrouw. Giebels benut de crisis wanneer hij het gezin bezoekt: hij brengt pleger en slachtoffer bewust tijdelijk in verwarring en omschrijft deze aanpak als *tijdelijk machteloosheid vergroten vanuit betrokkenheid*. Interviëren is naar zijn idee actief handelen, in gesprek gaan, vooral vanuit een vragende opstelling. Hij wil verbinden in plaats van uitsluiten. Zijn vragen zijn to the point: hij kaart het geweld aan en brengt actief het probleem van het gezin op tafel, wijst geweld af, zonder personen te veroordelen. *Geweld gaat over patronen, niet personen*. Hij voegt eraan toe dat je als professional wel goed moet weten wanneer je het geweld bespreekbaar maakt. Timing dus. Soms besluit hij om eerst met het gezin een kop koffie te drinken.

Giebels heeft tal van heldere uitspraken over zijn visie en aanpak. *'Trap er niet in dat je één kant kiest.'* Zowel uit Giebels praktijkervaring als uit onderzoek blijkt dat er in veel gevallen sprake is van intergenerationeel geweld, of in het gezin van oorsprong van de vrouw, of van de man. In ruim 95% van de situaties waar een tijdelijk huisverbod is opgelegd, bleek de man gewelddadig. Vooral bij code rood, waarbij sprake is van ernstige vormen van huiselijk geweld, speelt vaak psychische of intieme terreur (Johnson, 2008; in Dijkstra & Van Dartel, 2011). In die gevaarlijke situaties is het noodzakelijk dat de aanpak gericht is op controle en beheersing. Het is dus van belang dat een professional scherp krijgt welk geweldspatroom in een relatie en een gezin speelt en wat het profiel van de pleger(s) is (zie voor een compacte bespreking van het werk van Johnson ook Dijkstra & Van Dartel, 2011, 31).

Hulpmiddelen

De H staat voor hulpmiddelen. Welke hulpmiddelen zetten we in en hoe helpen hulpmiddelen om het beoogde effect te bereiken? In de masterclass hebben de deelnemers kennisgemaakt met diverse tools zoals bij de toepassing van *Signs of Safety*, het assessmentformulier, *de drie huizen* en *words & pictures* (Turnell & Edwards, 1999). Deze hulpmiddelen zijn ontwikkeld en doorkneed in de praktijk: ze houden scherp en praktisch focus op het beoogde doel. Ze helpen de professional én ze helpen de cliënten. De hulpmiddelen helpen om de ervaringen van gezinsleden in beeld te brengen en bieden zinvolle gespreksstof tussen de professional en de gezinsleden. Deze gesprekken verhelderen wat er aan de hand is, en hoe betrokkenen hun situatie ervaren en beleven.

In de masterclass zijn we daarnaast dieper ingegaan op het gebruik van film als hulpmiddel. Onder andere Sanne te Pas, filmmaker en werkzaam bij *Blijf Groep Amsterdam*, is ingegaan op het bewust benutten van de mogelijkheden van film als hulpmiddel. Zo kan film worden gebruikt om ervaringen van gezinnen te verbeelden, uit te leggen of toe te lichten, als educatief materiaal om kennis over te dragen, als betekenisgeving van ervaringen en voor het geven van informatie aan lotgenoten. Te Pas maakte ook de voorlichtingsfilms voor ambulante hulp bij spanning en geweld in een relatie^{xiv} en ze maakte een korte voorlichtingsfilm met de cliënten uit de cliëntenraad van *Blijf Groep*.

Implementatie

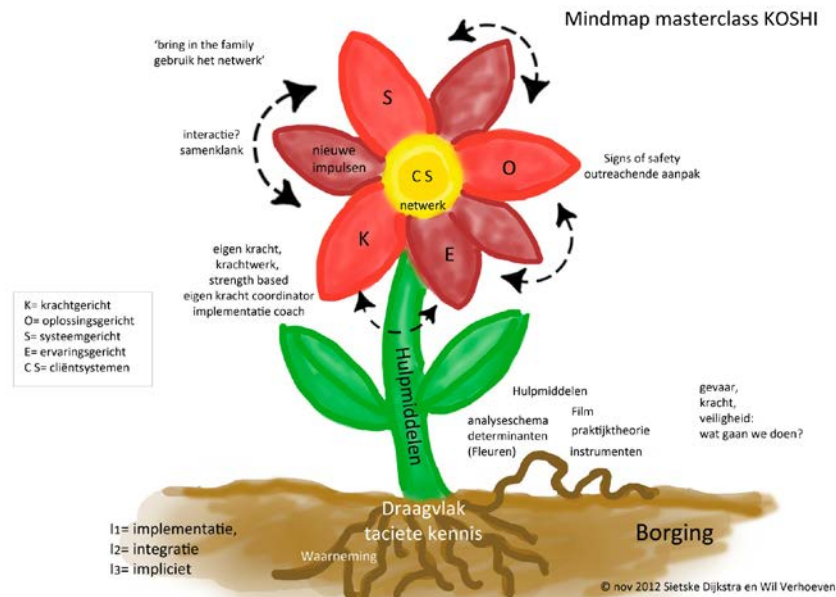
De I staat voor implementatie ofwel het consequent en systematisch toepassen van de genoemde principes in de praktijk. Het is tevens een vorm van praktijkgericht leren. Van professionals vraagt dit een lerende basishouding, de bereidheid om te willen leren van cliënten, vakkundige reflectie op het eigen handelen, meekijken met en feedback geven over het handelen van collega's. In het acroniem is de E van ervaringen (van zowel cliënten als van professionals) niet opgenomen, aangezien zij altijd het contact beïnvloeden. In ervaringen van professionals zijn meerdere lagen te onderscheiden. Het gaat om de professionele ervaringskennis, die deels bestaat uit impliciete of taciete kennis en deels uit expliciete professionele kennis, die aan bod komt in protocollen, beroepscode, onderzoek, en studie- en handboeken (zie ook Dijkstra & Van Dartel, 2011). Daarnaast gaat het om de ervaringen van betrokkenen zelf, zoals in de film die Hameeda Lakho maakte van Stichting Geheim geweld en het boek dat Roos Haase schreef over haar ervaringen als pleegmoeder (Haase, 2011).

4 De samenhang van KOSHI -elementen verbeeld

De toepassing en samenhang van KOSHI is tijdens de masterclass in de vorm van een bloem in een mindmap verwerkt. De bloem vertegenwoordigt de ontwikkeling en het proces van ontdekken, ontwikkelen en leren van de aanpak bij pg en km. De mindmap verheldert de onderlinge afhankelijkheid en samenhang. De bloem is ook algemener toepasbaar: de bloem staat voor innoveren, de stengel voor implementeren en de wortels en uitlopers voor integreren.

Figuur 1 KOSHI mindmap

KOSHI: ontdekken, ontwikkelen en leren

Toelichting

In de kern, het hart van de bloem, staat het cliëntsysteem - het gezin - en direct daaromheen het familiale en sociale netwerk. Doel van de aanpak en hulp bij pg en km is om veiligheid voor cliënten en hun leefverbanden te versterken met de hulp van het netwerk. Om effectief te zijn, dienen de aanpak en werkwijze van de professional afgestemd te zijn op de partners, het gezin en hun problemen en het netwerk. Met effectief bedoelen we dat de veiligheid voor kinderen en andere partners of gezinsleden wordt vergroot en dat de factoren die onveiligheid veroorzaken of in stand houden, blijvend worden verbeterd.

In de bloemblaadjes zijn de K, O en S geplaatst. Professionals geven met hun kennis, vaardigheden en basishouding concreet invulling aan deze werkprincipes. De verbinding tussen de principes zijn aangegeven met pijlen. Met de stippellijnen geven we aan dat het belangrijk is dat ze met elkaar samenhangen en een *samenklank* moeten hebben om werkzaam en effectief te zijn. De stippellijnen geven aan dat die samenklank (nog) geen realiteit is en voortdurend flinke investering vergt.

De integratie en samenklank van de principes vereisen vakmanschap, professionele kennis en ervaring (zie ook Dijkstra, 2012b). De professional kan deze benaderingen toepassen en er zo nodig tussen schakelen als een situatie daarom vraagt. Het gaat hier om inschatten, afstemmen, concretiseren, aanspreken, doorvragen, confronteren, ondersteunen, samenvatten, grenzen stellen, trans organisatorisch samenwerken en evalueren (zie ook

Dijkstra, 2012b). Duidelijk zal zijn dat dit om deskundige professionals vraagt, werkzaam in instellingen waar kinderen, paren, ouders en netwerk terecht kunnen. Door de verschillende principes en de deskundigheid die dat vraagt te integreren in het handelen wordt richting gegeven aan wat van belang is voor toekomstige professionals tijdens hun beroepsopleiding. Dat vereist samenhang in (vaak gefragmenteerde) nascholingsprogramma's. Het leerproces van de professionals vraagt om visie, sturing en borging, ook en juist door de leiding van organisaties. Zowel beroepsopleidingen als de hulpverleningsinstellingen hebben daarin een taak. In de masterclass zijn professionals uit de beroepsopleiding en het werkveld bij elkaar gebracht om van elkaar te leren en elkaar te beïnvloeden en te versterken. De deelnemers aan de masterclass werden door de lengte van de leergang ook een lerend netwerk. Om vakmanschap te waarborgen, is het verwerven van professionele kennis, vaardigheid en houding door toekomstige professionals van belang. Dat vraagt om investering in de bloemblaadjes, maar ook in de voeding en de levensvatbaarheid van de bloem. De ervaringen E van betrokkenen en van professionals zijn beide opgenomen in een vierde bloemblad. De ervaringen van betrokken gezinsleden, hun kennis, inzichten en mogelijkheden om de situatie te verbeteren, zijn vertrekpunt voor de hulp waarop professionals aansluiten. Met hun ondersteuning komen de krachten in beeld en is er aandacht voor veiligheid en gevaar. Het handelen van professionals wordt ingekleurd in samenspraak met betrokkenen en vanuit het contact kan er een merkbare verbetering van de situatie optreden. Op deze wijze ontwikkelt kennis vanuit de praktijk door de ervaringen van professionals en cliënten (zie ook Dijkstra & Van Dartel, 2011). Het gaat om opgedane inzichten in de beroepspraktijk, professionele reflectie, uitwisseling met collega's, samenwerken in werkwijze, feedback van cliënten en het delen van ervaringen. Al deze facetten dragen bij aan verrijking en ontwikkeling van een bekwame professional die door schade en schande weet hoe te handelen in concrete situaties, kan putten uit eigen ervaring en kan schakelen tussen de veelzijdigheid aan kennis, ervaring en praktijkonderzoek. Zo kan in samenspraak met betrokkenen hulp worden geboden die oplossingen biedt, realistisch en haalbaar is. Ervaring op zichzelf is niet louter een schat; ze kan ook leiden tot verstarde gewoontes. Er zijn steeds nieuwe impulsen nodig om blijvend te leren en tot ontwikkeling en vernieuwing te komen. De bloem is geworteld in de aarde, waarmee het belang van draagvlak en taciëte (impliciete, stilzwijgende) kennis is verbeeld. Borging van de elementen (de bloemblaadjes) is uiteraard voorwaarde. Biedt de aarde gezonde voeding, dan kan de bloem tot ontwikkeling en bloei komen. Voeding (scholing, intervisie, oefening) door instellingen om professionals toe te rusten, werkwijze en coaching om te leren van het eigen handelen. De steel geleidt de voeding en geeft kracht en vitaliteit aan de bloem. Hier zijn de hulpmiddelen geplaatst waar professionals gebruik van kunnen maken en leren ze deze op de juiste wijze te hanteren. Duidelijk is dat er nagedacht moet worden en keuzes moeten worden gemaakt over wat het werk van professionals in de eerstelijnszorg zal gaan inhouden, en wat dit betekent voor het curriculum van de beroepsopleidingen voor de sociale professional.

5 Reflectie tacit knowing en welzijn nieuwe stijl

Het vakmanschap van de sociale professional (Dijkstra, 2012b) en de ontwikkeling van de welzijnswerker nieuwe stijl staan ter discussie. De sociale professional als generalist is in opkomst en er wordt actief nagedacht over de competenties en de basishouding die dat vereist (Scholte, Sprinkhuizen & Zuithof, 2012). De sociale professional staat onder druk van bezuinigingen en de beroepsgroep heeft een zwakke positie en dito imago. Kwakman en Schilder (2005) stelden al dat de professionele identiteit van de beroepsgroep van

welzijnswerkers in een crisis verkeert, welke deels samenhangt met de lage professionaliseringsgraad van het beroep. En dat in een tijd waarin professionalisering als een hoog goed wordt beschouwd, maar organisaties dit moeilijk weten te realiseren. Een van de verklaringen die zij daarvoor geven is dat er geen gedeelde opvattingen bestaan over het beroep. Dit is echter juist een onderscheidend kenmerk van hooggekwalificeerde beroepen. Daarnaast wijzen ze ook op een ander aspect, namelijk dat sociale professionals bij complex werk met gezinnen, juist gebruikmaken van impliciete kennis (Kwakman, in: Kwakman & Schilder, 2005).

Sociale professionals baseren hun handelen zeker niet alleen op wetenschappelijke kennis maar ontwikkelen vooral impliciete ervaringskennis, ook wel tacit knowledge genoemd. Dit taciete weten is professionele kennis gebaseerd op de ervaring van de professional. Dijkstra & Van Dartel (2011, 152) stellen dat het eigene van het werk van professionals, werkzaam met gezinnen waar sprake is van geweld, is dat het gaat over besluiten over en beoordelen van mensen in verschillende contexten waarbij morele en existentiële vragen aan de orde zijn. Zij halen werk van Tsui en Cheung uit 2009 aan, die stellen dat het werk van ervaren crisiswerkers vaak uit practical wisdom bestaat die heel persoonlijk en verbaal weinig uitgesproken is. Taciete kennis is persoonsgebonden en wordt meestal niet expliciet gemaakt. Dat maakt kennis kwetsbaar aangezien het meestal slechts voor een klein deel expliciet uitgewisseld en overgedragen kan worden aan vakgenoten. Van der Laan benoemde dit onlangs op het NVMW congres als het oppompen van kennis. Hij sprak en schreef al eerder veelvuldig over de cruciale betekenis van ervaringskennis in het blijven leren van gevallen. Duidelijk zal zijn dat voor de ontwikkeling van kennis en nieuwe inzichten voor de aanpak, deze uitwisseling en doorontwikkeling cruciaal is. Te meer omdat bij ervaren werkers in dit type kennis een werkwijze verscholen ligt die kan aansluiten bij gezinnen. We weten immers dat de belangrijkste bijdrage van de hulp wordt bepaald door de relatie tussen hulpverlener en cliënt.

Dit maakt goede voorbeelden van praktijkwerkers belangrijk om zo hun ervaringskennis te verhelderen en over te brengen aan collega's. We zeggen nadrukkelijk overbrengen, want woordelijk overdragen is niet zo gemakkelijk. Deze kennis is immers persoonsgebonden, overdragen suggereert dat de kennis kan worden 'meegegeven' aan anderen die het vervolgens kunnen leren toepassen. Het 'eigene' van deze verfijnde ervaringskennis is dat het opbouwen ervan van professionals vraagt actief te leren van vakkennis, praktijkervaring en reflectie en dat ze hun eigen handelen blijven ontwikkelen en afstemmen.

Praktijkexperts met een schat aan ervaring zijn belangrijk (om te observeren) omdat zij anderen helpen in de vakontwikkeling door hun impliciete kennis zichtbaar en toegankelijk te maken. Ze kunnen als voorbeeld en inspirator fungeren en anderen helpen bij het vinden van oplossingsrichtingen voor de aanpak van en reflectie op praktijksituaties. We geven drie voorbeelden uit de masterclass waaruit passie voor het werk spreekt.

Gastdocent Henk Giebels ontwikkelde kennis en deed ervaring op in zijn vak als casemanager onder andere bij het huisverbod. Hij is altijd op zoek naar de patronen in de gezinnen waarmee hij werkt. Hij wil deze samenhang ontdekken en samen met zijn coach analyseren, om zo te doorgronden welke aanpak hij in een specifiek gezin moet toepassen. Wanneer hij daar samen met zijn coach niet uitkomt, schakelen ze een andere specialist in. Zo ontwikkelde hij geleidelijk inzicht in het vak, zijn specifieke rol en functie en de wijze waarop hij als persoon en professional de kennis en inzichten in de praktijk weet toe te passen. Hij leert van en met de gezinnen, door goed te luisteren en in contact met gezinnen gelijk gericht te zijn op zijn beoogde doel.

Bij de Mutsaersstichting krijgt kennisontwikkeling van casemanagers die worden ingezet bij een tijdelijk huisverbod ruime aandacht: in het team wisselt men kennis uit, reflecteert men met elkaar en analyseert men casussituaties.

Een tweede voorbeeld is BJz Drenthe, waar *Signs of Safety* is doorgevoerd en medewerkers zijn getraind in het toepassen van deze benaderingswijze bij meldingen van km. Er wordt voorzien in de werkbegeleiding van de werkers in de organisatie en gedragsdeskundigen werken volgens dezelfde principes van *Signs of Safety*. Het leren van en in praktijk met cliënten staat centraal in de werkbeprekingen door het gezamenlijk reflecteren op het handelen van de professional in een veilige sfeer: steeds versterken van wat goed gaat, meekijken met elkaar. Er is bewust gekozen voor groepsgerichte besprekingen. Werkers zijn er enthousiast over, want ze leren veel van de vragen waarmee professionals in hun concrete praktijk stoeien.

Een derde voorbeeld is casemanager en maatschappelijk werker Juliëtte van der Stap, deelnemer aan de masterclass en werkzaam bij Xonar. Zij ging tijdens het volgen van de masterclass op werkbezoek bij een collega die hetzelfde werk doet in Amsterdam. Ze liep een dag mee en schreef een heldere reflectie in de vorm van een column, die ze tijdens de slotconferentie presenteerde. Haar observaties getuigen van een scherpe blik en praktijkkennis. Ze neemt details waar tijdens het gesprek over de omstandigheden van cliënten en ervaart op welke momenten haar collega keuzes maakt, die ze op tussenmomenten bespreekt. Door deze uitwisseling werden haar de verschillen duidelijk tussen de Amsterdamse en Maastrichtse werkwijze en ketenafspraken. Ze benut de lange terugreis om te reflecteren, haar kennis te toetsen en te verdiepen en ze legt deze vast in een heldere tekst zodat ze anderen deelgenoot weet te maken van haar inzichten (Van der Stap, 2012). Haar enthousiasme, creativiteit en hart voor het werk komen over en ze inspireert anderen daarmee. In haar eigen team hebben werkers er een gewoonte van gemaakt om op deze wijze te beschrijven wat en hoe ze werken in en met de gezinnen waarin pg en km plaatsvinden.

6 De ervaringen en leeropbrengsten van deelnemers en ontwikkelaars

Wat werkte volgens de deelnemers wel en niet in de masterclass KOSHI? Na de derde tweedaagse - en dus ruim voor het inleveren van de opdracht en de slotconferentie - ontvingen de deelnemers een evaluatieformulier, zeven van de tien gaven gehoor aan het verzoek om de vragen voorafgaand aan de slotconferentie te beantwoorden. Drie vulden gezamenlijk een evaluatieformulier in.

‘Wat een inzichten, ideeën, waardering voor anderen en herwaardering voor mijn eigen werk heeft het me gebracht’, zo schreef een deelnemer enthousiast. Voor de meeste deelnemers heeft de masterclass nieuwe inzichten en kennis opgeleverd die in de beroeps- of onderwijspraktijk te gebruiken is. Een deelnemer miste de verdieping. De waardering voor de begeleiding, de organisatie en de locatie waren allen goed. Vooral de ervaringsdeskundigheid van gastdocenten werd hoog gewaardeerd. Film was voor een aantal deelnemers een goed en krachtig hulpmiddel; sommige anderen hadden daar minder aan gehad.

De deelnemers uit het werkveld vonden de implementatieopdracht het moeilijkst, maar zeiden dat ze hiervan het meest hadden geleerd en dat deze opdracht heel toepasbaar was in

hun organisatie. De meeste deelnemende docenten vonden dat de implementatie-opdracht onvoldoende recht deed aan het geleerde. Hun leidinggevende academiedirecteuren waren overigens erg tevreden over de meeropbrengst van de implementatieopdracht in de opleiding. De beoordeling met een cijfer door een vakjury en het geven van een presentatie daarover tijdens de slotconferentie ervoeren enkele docenten als slechts een toets en beoordeling van de I van KOSHI. Ook wilden zij tevoren meer duidelijkheid over de opzet en beoordeling van de masterclass. Deze feedback leidt er toe dat in een volgende masterclass de omvang van de opdracht nog beter wordt afgebakend en ingebed. We treden zo nodig van tevoren in gesprek met opdrachtgevers over benodigde menskracht en middelen en geven bij de masterclass de verwachte huiswerkbelasting aan. Er wordt een volgende keer wel feedback maar geen cijfer gegeven, zo leerden we als ontwikkelaars. Ook gaan we nog meer aandacht schenken aan de variatie in werkvormen.

Sommige docenten met tijdelijke aanstellingen vonden het niet voldoende veilig om een presentatie te verzorgen. De uitvoerige toelichting van de jury werd op prijs gesteld. Ook gaven alle deelnemende docenten aan veel te hebben geleerd van vooral de kracht- en oplossingsgerichte aanpak. De deelnemers uit het werkveld hadden juist veel baat bij de aandacht voor de hulpmiddelen en de taciete ervaringskennis. Een docent gaf aan veel te hebben geleerd en geïnspireerd te zijn door de masterclass. Het geven van een eindpresentatie en de beoordeling door de vakjury schiet in zijn ogen het doel voorbij. Na afloop gaf hij wel aan veel te hebben aan de toelichting van ieder jurylid bij de beoordeling en met de opmerkingen verder te kunnen.

Van de professionals werkzaam in instellingen voor jeugdzorg en opvang is de helft erg positief. Zij voelen zich gestimuleerd om de inzichten te verwerken en hebben dit ook al gedaan in de eindopdracht en presentatie. De anderen zijn wat gematigder. Ze vonden dat het maken van een implementatie-opdracht veel van ze vergde en voelden een druk vanwege het geven van een presentatie tijdens de slotconferentie. De vele gastdocenten en verschillende onderwerpen werden door de meesten gewaardeerd. Sommige deelnemers hadden meer integratie verwacht tussen de verschillende kracht-, systeem- en oplossingsgerichte benaderingen. Een ontdekking voor sommige deelnemers was dat deze masterclass verdieping bood, maar tegelijkertijd een kennismaking was van deze benaderingen. Om het oplossingsgerichte werk bijvoorbeeld echt in de vingers te krijgen zou nog veel meer verdieping, scholing en oefening nodig zijn.

De masterclass doet een beroep op de deelnemers om kennis te verdiepen, nieuwe inzichten op te doen, te reflecteren op het handelen met een lerende opstelling. Niet iedere deelnemer van de masterclass kon in dezelfde mate de samenhang van KOSHI-elementen ontdekken en benutten. Het zijn relatief trage (leer)processen, die een langdurige inzet vragen (Dijkstra, 2012b). Integreeren van kennis kost ervaring, tijd en moeite. Ook in het werkveld is sprake van versplintering en speelt een blijvende vraag naar samenhang op de achtergrond. In de implementatie-opdracht kon deze samenhang actief worden gezocht, al werkend en handelend in de praktijk. Dat lukte niet voor iedereen even goed, maar bleek wel leerzaam. Het is moeilijk een brug te bouwen terwijl je eroverheen loopt en dat gold ook voor ons als ontwikkelaars en begeleiders van de masterclass.

Het zien van de samenhang tussen de KOSHI-elementen vraagt de nodige ervaringskennis. Daarnaast is er een houding en bereidheid nodig om zich lerend op te stellen, lerend van en met cliënten. In contact met cliënten (en in samenwerking met collega's) komt het vakmanschap van de professional naar voren. In de visie en uitgangspunten van KOSHI en de

uitgereikte achtergrondliteratuur ligt de theoretisch onderbouwde basis, een *body of knowledge*, die in de praktijk aantoonbaar bruikbaar blijkt te zijn, in de *denk- en reflectiearbeid* van de professional kan het vakmanschap worden doorontwikkeld. Een masterclass is een flinke investering in tijd en in moeite. Het levert pas echt meerwaarde op als deelnemers en ontwikkelaars de aangereikte kennis en instrumenten doordenken, integreren in hun handelen, erop reflecteren en erin investeren (tijd voor vrijmaken, uitwisselen over hun vak met collega's). Kortom als zij hun achterban, opdrachtgevers en leidinggevenden kunnen meenemen in het verbredings- en verdiegingsproces wordt de masterclass echt een leerwerkplaats.

De tijd bleek een belemmering bij een aantal deelnemers. De docenten hebben beperkte uren om de masterclass te volgen, tussentijds huiswerk was daarin onvoldoende gecalculeerd. De opdrachtgevers van de implementatieopdracht en de leidinggevenden van de deelnemers dienen een volgende keer beter geïnformeerd te worden: tijd, collegiale ondersteuning en middelen zijn een voorwaarde om de aangereikte kennis en inzichten te verwerken en in de praktijk een vervolg te geven als docent of praktijkwerker.

Als ontwikkelaars van deze masterclass hebben we vragen zoals:

Op welke wijze kan KOSHI in de vorm van een masterclass worden overdragen en wat zijn bereikbare doelen? Een implementatie-opdracht geeft richting aan het leren, voorkomt vrijblijvendheid en het maakt individueel leren collectief. Maar het blijkt niet eenvoudig om professionals met overwegend inhoudelijke leervragen de vertaalslag te laten maken naar borging van opgedane kennis. Een implementatie-opdracht vereist dat nagedacht en gereflecteerd wordt op de aangereikte kennis en inzichten. Het vinden van een samenhang en deze vertalen naar de eigen werksituatie is het resultaat van een verwerkings- en denkproces. Dat vraagt leerarbeid. Om deze uitdaging goed op te kunnen pakken, is het voor ons als ontwikkelaars van belang nog meer te investeren in de ontwikkeling van diverse werk- en reflectievormen en het duale leren en werkbezoek bij elkaar wellicht nog actiever in te zetten. Docenten ontdekten bijvoorbeeld tijdens het implementatietraject dat vertaling van de leerstof in lessen en onderwijsprogramma's om vervolgcacties en een diepte-investering vragen.

Hoe te handelen, is een kernthema in de ontwikkeling van deskundige sociale professionals en ook van de deelnemers aan de masterclass. De gastdocenten kwamen niet allemaal toe aan het uitvoeren van de oefeningen en opdrachten die zij voor hun bijdragen hadden voorbereid. Een aantal deelnemers gaf aan dat zij behoefte hadden aan meer oefeningen en alternatieve werkvormen. Toch leken de deelnemers de oefenopdrachten bij gastdocenten met veel ervaringskennis die voorbeelden gaven niet te missen. Zij stelden juist aan deze docenten veel vragen. Daarmee vonden zij de aansluiting bij de eigen praktijkvragen. De bijdragen van deze gastdocenten werden overwegend hoog gewaardeerd. De presentaties die meer abstracte kennis en nieuwe inzichten boden, zijn in de evaluaties vaak minder hoog gewaardeerd. Maar deelnemers verschilden dikwijls onderling in hun waardering van de verschillende gastdocenten.

Wij denken dat de waardering samenhangt met de leerarbeid die het vraagt van deelnemers: kunnen zij de waarde daarvan zien en vertalen naar hun eigen werk? En voor ons als ontwikkelaars: wat is er aan voorbereiding nodig om deelnemers met verschillende leerbehoeften goed te kunnen bedienen? Abstracte en vernieuwende kennis moet deel blijven uitmaken van de masterclass. Dit vergt nadere vertaling in de didactische verwerking, zodat meer deelnemers aansluiting krijgen met deze kennis. Een mooi voorbeeld hiervoor werd

gegeven in een implementatiewerkstuk waarin een docent bij wijze van toets studenten vaardigheden op het gebied van oplossingsgericht werk liet demonstreren. Hoeveel ruimte is er voor professionals om te leren? Negen dagen is in de ogen van veel instellingen een forse investering. In andere beroepsgroepen met een duidelijk beroepsprofiel is bij- en nascholing opgenomen in beroepscode, en is de ontwikkeling van professionals een kwaliteitsvereiste om het beroep uit te voeren. Werkgevers dienen mogelijkheden te bieden om kennis, kunde en vaardigheden op peil te houden. Maar voor sociale professionals is dit helaas minder vanzelfsprekend. Dit verzwakt het aanzien en de positie van de sociale professional en holt bovendien de ontwikkeling van hun deskundigheid en het benodigde vakmanschap uit.

7 Conclusies en slotbeschouwing

Welke conclusies kunnen uit de masterclass getrokken worden? Is het hoe hoger de inzet, des te hoger de waarde? Wat dient het minimum aantal deelnemers bij dergelijke arbeidsintensieve inspanningen te zijn en welke eisen mag je aan de deelnemers en aan de ontwikkelaars stellen? De deelnemers waardeerden de scholing op locatie en de mogelijkheden tot contact. Ze hebben met en van elkaar geleerd. Ze zijn een netwerk geworden. Voor herhaling vatbaar is dat een deelnemer zelfs bij een collega in een andere regio op werkbezoek ging. Toch is het niet al goud wat er blinkt. Professionalisering is verre van eenvoudig, het is een langdurig en vaak moeizaam proces. De relevantie en de leeropbrengsten hangen af van de inbedding (achterban, draagvlak, follow up) en de hiervoor geschetste voorwaarden. We ronden af met twee vragen.

1. *Is de masterclass KOSHI relevant?*

- Ja, gericht op inhoudelijke ontwikkeling van de aanpak van complexe problematiek bij partnergeweld en kindermishandeling en de verbetering van de veiligheid en het welzijn van cliënten: samenhang in aanpak en hulp die aansluit bij cliënten.
- Ja, nieuwe inzichten en deskundigheid ontwikkelen hangt af van de wijze waarop deelnemers in staat zijn 'samenklank' te zien en te horen bij het verwerken van de KOSHI-elementen. Dat is vaak impliciete en soms vanzelfsprekende kennis zonder al teveel taal, tacit knowing. Het blijft moeilijk om je dit eigen maken van de stof met elkaar uit te wisselen en over te dragen. Vooral de workshops van de werkconferenties en de reacties en het enthousiasme van de achterban hielpen hierbij. Tacit knowing is bijzonder krachtig, maar tegelijkertijd is de transfer fragiel en vraagt deze altijd een langer durende inzet en betrokkenheid.
- Ja, als de deelnemers de aangereikte kennis en instrumenten doordenken, integreren in hun handelen, erop reflecteren, en erin investeren (tijd voor vrijmaken, uitwisseling over hun vak met collega's) levert KOSHI iets op. Maar de beschikbare tussentijd die deelnemers hadden, bleek krap. Wil de leeropbrengst hoger worden dan is er meer oefening, reflectie en tussentijds huiswerk nodig en dient er nog meer geïnvesteerd te worden in een goede voorbereiding en het bestuderen (in plaats van scannen) van literatuur. Ook loont het de moeite om van tevoren bij potentiële opdrachtgevers tijd, menskracht en middelen te claimen om het implementatieproject te laten slagen. Nu was eigenlijk slechts sprake van een implementatieproef.

2. *Hoe kunnen we leren in en van masterclass KOSHI?*

- Nog meer aandacht is nodig voor de voorwaarden om te leren, te verdiepen en te ontwikkelen: deelnemers hadden meer tijd nodig om zich op de stof voor te bereiden en de opgedane kennis en inzichten te verwerken. Indwelling noemt Polanyi het in zich opnemen en eigen maken van (leer)ervaringen (Dijkstra, 2012b). Pas dan kunnen we het integreren in het handelen. Dat vraagt tijd, aandacht en volharding. De voorwaarden en het leerklimaat binnen instellingen zijn daarbij van belang.
- Het toepassen en verbinden van KOSHI-elementen (de bloemblaadjes) is geen kant-en-klaar aan te reiken product, daar moeten deelnemers zelf hard aan werken. Als ontwikkelaars kunnen we meer alternatieve werkvormen en oefeningen inbrengen en ook aan gastdocenten de eis stellen dat zij ruimte scheppen voor oefening en reflectie.
- Bijstelling van de programma-opzet en tijdsverdeling: het leerproces van deelnemers vraagt meer begeleiding, tussentijdse reflectie, opdrachten en werkvormen waarin deelnemers de stof vertalen naar de eigen praktijk. We hadden de periodes tussen de tweedaagse bijeenkomsten nog meer kunnen benutten, deelnemers hadden elkaar tussentijds kunnen inschakelen en aanvuren. Ook oefening bijvoorbeeld in rollenspel, psychodrama, beeldverhaal of in mindmapping kunnen de werkvormen verrijken en *learning by doing* versterken.

Tot slot, een masterclass werkt alleen als de deelnemers en de begeleiders willen leren, ontdekken en verdiepen. Het vraagt volharding en inzet om een nieuwe leerlaag te kunnen pakken. In dat opzicht is een masterclass op het gebied van de zangkunst heel leerzaam, je hoort de echte verandering onmiddellijk. Het liefst horen wij de samenklank van een masterclass in een transorganisatorische en (inter)nationale leerwerkplaats.

8 Geraadpleegde literatuur

- Berg, I.K. (1994). *Family based services: A solution-focused approach*. New York: Norton.
- Carbol, G. (2012). *Eerst denken en dan doen. Over het versterken van de eigen kracht van gezinnen en het beter benutten van het sociale netwerk*. Lectorale rede. Sittard: Zuyd Hogeschool.
- Crawford-Brown, C. (2010). *Children in the Line of Fire. The Impact of Violence and Trauma on Families in Jamaica, Trinidad and Tobago*. Kingston: Arawak Publications.
- Dijkstra, S. (2008). *Bring in the family. Huiselijk geweld, vrouwenopvang en (aankomende) professionals nader beschouwd*. Lectorale rede. Breda: Hogeschool Avans, Thieme.
- Dijkstra, S. (2010). *Partnergeweld en kindermishandeling. Denkprikkels van en voor professionals*. Breda: Avans Hogeschool, Lectoraat vrouwenopvang en huiselijk geweld.
- Dijkstra, S. (2012a). Kinderen in de vuurlinie. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*. 2012, 21, 3, 77–80.
- Dijkstra, S. (2012b). Handling Domestic Violence. The strength and fragility of tacit knowing. *Paper conference Good work and Craftsmanship, October 17th. Utrecht: Universiteit van Humanistiek*.
- Dijkstra, S. & N. van Dartel (2011). *Verborgene schatten. Wat goede professionals doen en cliënten ervaren bij de aanpak van geweld*. Amsterdam: SWP.
- Dijkstra, S. & M. Henneman (2011). Expansion of Signs of Safety: the challenge of dealing with difficult social work cases in the world. *Interview Andrew Turnell*. Den Bosch: www.expertisecentrum-veiligheid.nl
- Fleuren, M., Wiefferink, K. & T. Paulussen (2010). Checklist determinanten van innovaties in gezondheidszorgorganisaties, *TSG* 88, 2, 51-54.
- Gestel-Van Gils, M. van, Mulder, N. de & S. Dijkstra (2010). *Samen verder na partnergeweld? Een verkennend onderzoek naar de mogelijkheden en beperkingen van begeleide terugkeer bij de vrouwenopvang*. Breda: Avans Hogeschool, Lectoraat vrouwenopvang en huiselijk geweld.
- Haase, R. (2011). *Crisiskinderen. Dagboek van een opvangmoeder*. Amsterdam: Balans.
- Jongh, E. de (2010). *Kwetsbaarheid overbrugd. Een verkennend praktijkonderzoek naar de zorgbehoeften van cliënten met een licht verstandelijke beperking en hun kinderen in de vrouwenopvang*. Breda: Avans Hogeschool, Lectoraat vrouwenopvang en huiselijk geweld.
- Joosten, A. (2012). De implementatieopdracht KOSHI. Utrecht: AL training en advies.
- Kwakman, K. & L. Schilder (2005). Het versterken van professionele identiteit door leren in gemeenschappelijkheid. *Sociale interventie*, 3, 17-27.
- Laan, G. van der (1995). *Leren van Gevallen*. Amsterdam: SWP.
- Laan, G. van der (2007). *Onderzoeken en ondervinden*. Co-referaat Marie Kamphuislezing, 25-29.
- Regenmortel, T. van (2008). *Zwanger van empowerment: een uitdagend kader voor sociale inclusie en moderne zorg*. Oratie. Eindhoven: Fontys Hogescholen.
- Scholte, M., Sprinkhuizen, A. & M. Zuithof (2012). *De generalist. De sociale professional aan de basis*. Houten: Bohn, Stafleu, van Loghum.
- Stap, J. van der (2012). Een maandag in Amsterdam. *Reflectie van werkbezoek*. Maastricht: Xonar.
- Turnell, A. & S. Edwards (1999). *Signs of Safety; A solution and safety oriented approach to child protection casework*. New York: W.W. Norton.
- Turnell, A. & S. Edwards (2009). *Veilig opgroeien. De oplossingsgerichte aanpak Signs of Safety in jeugdzorg en kinderscherming (vertaling)*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Turnell, A. & S. Essex (2010). *Als er 'niets aan de hand' is. Een oplossingsgerichte methode bij ontkenning van kindermishandeling*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
Verhoeven, W. & S. Dijkstra (2010). *Kinderen en kinderwerk in de vrouwenopvang. Een onderzoek naar kenmerken van kinderen en hun gezinnen, interventies en het handelen van professionals*. Breda: Avans Hogeschool, Lectoraat vrouwenopvang en huiselijk geweld.
Winter, M. de (2011). *Verbeter de wereld, begin bij de opvoeding*. Amsterdam: SWP.

Film

Stichting Geheim Geweld (2011). *Geheim geweld...en nu? De langetermijnevolgen van kindermishandeling*. Den Haag: Stichting Geheim Geweld.
Masterclass, slotconferentie (2012). Film gemaakt in opdracht van het lectoraat huiselijk geweld en hulpverlening in de keten, door Relinde de Graaff.

Weblinks

http://www.weblectures.hu.nl/P2GPlayer/Player.aspx?path=huroadkit4/2012/09/13/1/video_post.wmv&mediaType=recordings Link met plenaire presentaties tijdens tweede werkconferentie 15 juni 2012, o.a. met Claudette Crawford Brown, Esmah Lahlah en Majone Steketee.
<http://dokument.ncrv.nl/ncrvgemist/6-12-2012/3doc-code-rood-huiselijk-geweld>
Henk Giebels casemanager tijdelijk Huisverbod Mutsaersstichting, Venlo, uitgezonden op 6-12-2012, NCRV Dokument.
<https://www.veiligsamen.nl/spanning-en-geweld-in-beeld> Website veilig samen.
<https://www.youtube.com/watch?v=P35CBm113P4> Marc Lammers over positief coachen.

datum 24-04-2013
S. Dijkstra,
auteurs W. Verhoeven
pagina 26 van 74

Deel 2 Werkboek uitwerking masterclass KOSHI : Ontwikkeling, programma uitvoering en evaluatie

9 Werving, aanmelding en voorgesprekken

Via een uitnodigingsbrief met flyer is de masterclass onder de aandacht gebracht bij belangstellenden. Deze zijn verspreid onder hulpverleningsinstellingen en HBO-opleidingen, verspreid over het land.

Op de website van het Expertisecentrum heeft een aankondiging van de masterclass gestaan. De aankondiging van de masterclass is ook mondeling bij diverse gelegenheden onder de aandacht gebracht en deze actieve werving was van belang om de inhoud en opzet nader toe te lichten.

Belangstellenden hebben contact opgenomen en gevraagd om nadere informatie. Voor aanmelding vulden deelnemers een aanmeldingsformulier in, waarin behalve naar gegevens gevraagd is naar werkervaring, doelen en verwachtingen van deelnemers. Alle deelnemers zijn vervolgens door de ontwikkelaars gebeld om ook mondeling de doelen en verwachtingen te bespreken, en de deelnemers te informeren over de te maken eindopdracht.

Als bijlagen zijn op de volgende pagina's opgenomen:

- Bijlage 1 Uitnodigingsbrief met aankondiging masterclass
- Bijlage 2 Flyer masterclass KOSHI
- Bijlage 3 Aanmeldformulier Masterclass KOSHI 2012

Bijlage 1: uitnodigingsbrief met aankondiging masterclass

Expertisecentrum Veiligheid
's-Hertogenbosch

instelling
contactpersoon
straat/postbus
Postcode en plaatsnaam

ons kenmerk	11-0506/140/2011-137/SD	contactpersoon	Sietske Dijkstra/Carina Klerx
datum	12 december 2011	telefoon	(073) 629 58 51
onderwerp	Masterclass KOSHI 2012	e-mail	cmj.klerx@avans.nl

Geachte,

Na de succesvolle Masterclass 'aanpak huiselijk geweld' die Avans in 2011 samen met initiatiefnemer Hans Janssen gaf, is besloten de masterclass een nieuwe impuls te geven in 2012.

In 'Krachten versterken in relaties en Werken aan veiligheid met gezinnen' introduceren we **KOSHI**. Koshi betekent windgong en de samenklank staat hier voor Krachtgericht, Oplossingsgericht en Systeemgericht geweld aanpakken, met aandacht voor Hulpmiddelen en Implementatie.

KOSHI vat ons inziens samen waar het bij de aanpak van geweld in intieme relaties om gaat. Deze praktijkgerichte benaderingen winnen steeds meer veld: ze worden intussen op veel plaatsen en met goede resultaten toegepast. Wij voegen met gepaste trots een programma en voorwaarden toe van deze masterclass die de vorm heeft van een leergang en deelnemers veel ruimte biedt voor oefening, kennis, verdieping en reflectie. De masterclass wordt afgesloten met een slotconferentie. Daarbij wordt een internationale spreker uitgenodigd en presenteren de deelnemers hun implementatie werkstuk aan hun eigen achterban.

In de masterclass wordt gewerkt met ter zake kundige gastdocenten zoals professor Judith Wolf, Marion Henneman (Omada, Training & Coaching), Eric Sulkers (BJZ) en Goos Cardol (Hogeschool Zuyd), Henk Giebels (Mutsaersstichting) en Anne-Mieke van den Berg (Moved Media). De organisatie is in handen van Sietske Dijkstra als lector verbonden aan het Expertisecentrum Veiligheid van Avans Hogeschool en Wil Verhoeven (beleidsadviseur K2 en kenniskringlid van het lectoraat Huiselijk geweld en hulpverlening in de keten). Zij worden daarbij ondersteund door het secretariaat van het Expertisecentrum Veiligheid.

Mocht u aan deze masterclass willen deelnemen of meer informatie wensen dan kunt u contact opnemen met Carina Klerx, secretariaat Expertisecentrum Veiligheid, via email cmj.klerx@avans.nl of telefonisch 073 – 629 5851 of via de website www.expertisecentrum-veiligheid.nl

Het staat u ook vrij deze uitnodiging aan mogelijk andere geïnteresseerden door te sturen.

datum 24-04-2013
S. Dijkstra,
auteurs W. Verhoeven
pagina 29 van 74

Aangezien de beoogde masterclass al vrij snel in 2012 zal beginnen, adviseren wij u om uw interesse of wens tot deelname zo spoedig mogelijk kenbaar te maken. U ontvangt dan een aanmeldformulier en wij voeren met u vervolgens een kennismakingsgesprek.

Met vriendelijke groet, ook namens Wil Verhoeven en het team van gastdocenten,

Sietske Dijkstra
Lector Huiselijk geweld en hulpverlening in de keten

Bijlage: Programma

Bijlage 2 Flyer masterclass KOSHI

Expertisecentrum Veiligheid Lectoraat Huiselijk geweld en hulpverlening in de keten

Masterclass 'Krachten versterken in relaties. Werken aan veiligheid met gezinnen' KOSHI

Doel en doelgroep

Avans Hogeschool - lectoraat Huiselijk geweld en hulpverlening in de keten van het Expertisecentrum Veiligheid organiseert in nauwe samenspraak met praktijkwerkers en praktijkgerichte onderzoekers - in 2012 een masterclass van negen dagen over hoe om te gaan met *geweld in gezinnen en relaties*. Op **K**rachtgerichte, **O**plossingsgerichte en **S**ystemische wijze worden gezinnen en de veiligheid van alle betrokkenen centraal gesteld met aandacht voor **H**ulpmiddelen en **I**mplementatie (**KOSHI**). Er wordt ingegaan op de werkprincipes en uitvoering van Signs of Safety in verschillende werkvelden, het programma Veilig Samen, de krachtgerichte basismethodiek in de Vrouwenopvang, outreachend en systeemgericht werk, afgewisseld met aandacht voor implementatie, onderwijsontwikkeling en film. Onderzocht wordt hoe beelden en woorden het werk kunnen onderbouwen en illustreren.

De masterclass is bedoeld voor gemotiveerde:

- praktijkwerkers die in teams hun systeem- kracht- en oplossingsgerichte werk bij de aanpak van geweld willen verdiepen;
- professionals die intensief betrokken zijn bij de implementatie en borging van de aanpak bij geweld;
- professionals die de aandacht voor veiligheid in de praktijk beter willen toepassen en verankeren in de hulpketen;
- hbo-docenten die *minors* of onderwijsprogramma's over kracht- oplossings- en systeemgerichte benaderingen verzorgen of dat willen uitbreiden.

Het doel van de masterclass is om **KOSHI** verder uit te werken, kennis uit te wisselen en te verdiepen. Onderdeel van de oplossing zijn de kracht en mogelijkheden binnen gezinnen en relaties zelf en hun netwerk. Dit stelt specifieke eisen aan de houding, vaardigheden en kennis van de professionals en vraagt krachtige samenwerking en een goede werkrelatie met gezinnen. Wanneer professionals in de keten daadwerkelijk in samenwerking met gezinnen (ouders, paren, kinderen) veiligheid kunnen realiseren, is dit een belangrijke stap voorwaarts in de aanpak van geweld.

Voorwaarden voor deelname

Er kunnen 20 professionals aan de masterclass meedoen. Enige voorkennis van kracht-, oplossingsgericht en systeemgericht werk is noodzakelijk, evenals de bereidheid om aan de hand van casuïstiek en oefeningen je verder te verdiepen in deze benadering en te reflecteren op het eigen handelen, de waarde en de mogelijkheden voor borging in de organisaties. Het streven is dat ten minste de helft van de deelnemers daadwerkelijk praktijkervaring heeft met het versterken van de veiligheid van kinderen in (gezins)relaties.

Opzet van de masterclass

De masterclass is opgezet als een leergang in de vorm van drie tweedaagse werkbijeenkomsten, vooraf gegaan door een kennismakingsbijeenkomst en gevolgd door een slotconferentie met een internationale spreker. Daarnaast zijn er twee tussentijdse *workshops voor verbreding en verdieping* met een op maat karakter waaraan een breder publiek of juist een ervaren groep professionals kan

deelnemen. In de opzet van de tweedaagse werkbijeenkomsten is veel ruimte voor oefening, groepsgesprek, casuïstiekbespreking, mindmapping, positiespel, videodocumentatie van good practice en reflectie op het eigen handelen.

We werken met hulpmiddelen uit Signs of Safety: de drie huizen, het veiligheidsplan en Words en Pictures en onderzoeken de toepassingsmogelijkheden van filmmateriaal. Ervaren praktijkwerkers en onderzoekers treden op als gastdocent.

Gastdocenten

Als gastdocenten zijn of worden gevraagd: Margreet Timmer (TIMM Consultancy), Eric Sulkers (BJZ Zeeland), Petra Rozenboom (Roos Consultancy), Marion Henneman (Omada training en coaching), Frank Buffing (De Waag, Amsterdam), Hameeda Lakho (Stichting Geheim Geweld en ervaringsdeskundige), Judith Wolf, (hoogleraar maatschappelijke zorg en hoofd onderzoek, Radboud Universiteit), Leonieke Boendermaker (lector jeugdzorg HvA), Anne-Mieke van den Berg (Moved Media, filmmaker), Alard Joosten (HU & AL training), Henk Giebels (Mutsaersstichting), Lia van Doorn (lector HU vernieuwing maatschappelijk werk), Sanne te Pas (Blijf Groep) en Goos Cardol (Landelijke Raad voor de Kinderbescherming & lector opvoeden publieke domein, hogeschool Zuyd).

Begeleiding en ontwikkeling

Sietske Dijkstra (lector huiselijk geweld en hulpverlening in de keten) en Wil Verhoeven (kenniskringlid en K2) organiseren deze masterclass. Wil Verhoeven heeft veel ervaring met de aanpak van kindermishandeling en is nauw betrokken bij de implementatie van Signs of Safety in Brabant. Sietske Dijkstra introduceerde Signs of Safety in 2009 bij Avans Hogeschool en deed samen met Wil praktijkgericht onderzoek naar kinderen in de vrouwenopvang en systeemgericht werk. Ze publiceerde in 2011 (2e druk) met Van Dartel *Verborgene Schatten*, over wat goede professionals doen en cliënten ervaren bij de aanpak van geweld. Samen met Hans Janssen organiseerde ze in 2011 een masterclass aanpak huiselijk geweld die deelnemers met een gemiddelde van 7.7 waardeerden. Zij interviewde Turnell tweemaal over Signs of Safety.

Slotconferentie

In deze leergang krijgen deelnemers de doorlopende aanmoediging om het geleerde in praktijk te brengen. De uiteindelijke opdracht is om bij te dragen aan de implementatie en borging van kracht- en oplossingsgericht werken aan de hand van een schriftelijk en/of een in beeld vastgelegd product waarin de stof van de leergang is verwerkt. Deze werkstukken worden gepresenteerd tijdens een slotconferentie op de hogeschool voor de eigen achterban. Daarnaast is deze werkconferentie ook opengesteld voor geïnteresseerde professionals en studenten. Bij een internationale gastspreker voor de slotconferentie wordt gedacht aan: Eileen Munro (UK) en Susie Essex.

Data 2012

Kennismakingsbijeenkomst: 9 maart
1e tweedaagse werkbijeenkomst: 19 en 20 maart
Workshop verbreding: 13 april (Prof Mischa de Winter gevraagd)
2e tweedaagse werkbijeenkomst: 7 en 8 juni
Workshop verdieping: 15 juni (internationale sprekers gevraagd)
3e tweedaagse werkbijeenkomst: 6 en 7 september
Slotconferentie: november in samenspraak met buitenlandse gast

Bijlage 3 Aanmeldformulier Masterclass KOSHI 2012

Expertisecentrum Veiligheid Lectoraat huiselijk geweld en hulpverlening in de keten

Aanmeldformulier Masterclass KOSHI 2012

Naam Voornaam.....

Adres (privé) :

Postcode:

Woonplaats:

Emailadres (privé):

Telefoon (privé):Telefoon (zakelijk):

Emailadres (zakelijk):.....

Werkzaam bij (Instelling):

Adres: (Huis)nummer:

Postcode:

Vestigingsplaats:.....

Functie:.....

De factuur kan toegezonden worden naar:

Factuuradres:

.....

.....

Handtekening Deelnemer:

.....

Naam en Handtekening leidinggevende voor akkoord: (indien van toepassing)

.....

(Voor)opleiding:

.....

Werkervaring: met welke vorm van huiselijk geweld en welke doelgroepen heb je ervaring, en welke relevante trainingen/bijscholingen heb je hier voor gevolgd?

.....

.....

Welke ervaring heb je opgedaan met kracht-systeem en oplossingsgericht (KOSHI) werken en kun je dit toelichten?

.....

.....

Heb je ervaring met concrete casussen?

.....

.....

Heb je ervaring met het begeleiden van werkers die werken met KOSHI?

.....

.....

Wat zie je als de drie belangrijkste uitdagingen voor het werken met KOSHI?

1.
2.
3.
4.

Wat wil je in de toekomst doen met KOSHI en de samenwerking in de keten?

.....
.....

Hoe verbind je dat aan je functie binnen je instelling?

.....
.....

Werkt je instelling met KOSHI? Graag toelichten!

.....
.....

Hoe ga je het geleerde terugkoppelen:

.....
.....

Wat motiveert je om je aan te melden voor deze masterclass, wat zijn je verwachtingen? Wat wil je leren?

.....
.....

Heb je over het onderwerp ook geschreven en/of een methodiek of beleidsplan ontwikkeld? Zo ja, graag aangeven:

.....
.....

Speciale wensen of onderwerpen m.b.t. de Masterclass:

-
-
-

Dieetwensen:

Dit formulier ingevuld sturen naar Avans Hogeschool, t.a.v. Carina Klerx, Secretariaat Expertisecentrum Veiligheid OG 352, Postbus 732, 5201 AS 's-Hertogenbosch, of mailen naar cmj.klerx@avans.nl

10 Programma masterclass KOSHI

Het programma van de masterclass KOSHI bestond naast de kennismakingsbijeenkomst uit drie tweedaagse bijeenkomsten op locatie en drie werkconferenties.

Tijdens de kennismakingsbijeenkomst maakten deelnemers kennis met elkaar en met de ontwikkelaars van de masterclass. Zij ontvingen de twee boeken en de USB-stick met achtergrondinformatie.

De programma's van de kennismakingsbijeenkomst, van de tweedaagsen en van de conferenties zijn op de volgende pagina's opgenomen, achtereenvolgens in de volgende bijlagen:

- Bijlage 4 Programma kennismakingsbijeenkomst
- Bijlage 5 Programma Tweedaagse 1
- Bijlage 6 Programma Tweedaagse 2
- Bijlage 7 Programma Tweedaagse 3
- Bijlage 8 Programma Eerste conferentie
- Bijlage 9 Programma Tweede conferentie
- Bijlage 10 Programma Slotconferentie

Bijlage 4: Programma kennismakingsbijeenkomst

Masterclass KOSHI 2012
Programma kennismakingsbijeenkomst 9 maart 2012

Plaats: Avans Hogeschool (Onderwijsboulevard 215) te 's-Hertogenbosch Zaal: ON002 Tijd: 14.00-16.30 uur		
14.00 uur	aankomst deelnemers	
14.00 – 14.15 uur	Sietske Dijkstra	Opening, welkom Introductie KOSHI <ul style="list-style-type: none">• concept van de leergang, integratie• gastdocenten• oefening en reflectie• huiswerk
14.15 - 14.45 uur		Kennismaking deelnemers
14.45 – 15.00 uur	Anne Mieke van den Berg	Filmmaker <ul style="list-style-type: none">• Oefening en huiswerk
15.00 – 15.15 uur	Wil Verhoeven	Vervolg KOSHI <ul style="list-style-type: none">• programma en data• literatuur• stick• locatie(s)
15.15 - 15.25 uur	Pauze	
15.25 - 16.00 uur	Alard Joosten	Toelichting over de opdracht <ul style="list-style-type: none">• voorbereiden en huiswerk
16.00 – 16.25 uur	Sietske Dijkstra	Vragen en reacties
16.30 uur	Afsluiting met een drankje in het Grand Cafe	

Bijlage 5: Programma Tweedaagse 1

Masterclass KOSHI 2012
Programma eerste tweedaagse 19 en 20 maart

Maandag 19 maart		Zin, Boxtelseweg 58, 5261 Vught
Thema: Een oplossingsgerichte aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling		
09.45 uur	aankomst deelnemers	
10.00 uur	Sietske Dijkstra	Opening, welkom Inleiding KOSHI masterclass 2012 'Werk in uitvoering en positionering in de keten'
10.30 uur	Marion Henneman <i>Trainer en coach Omada training en coaching</i>	Introductie in benaderingswijze Signs of Safety <ul style="list-style-type: none"> • <i>Signs of Safety, de vragende benadering</i> • <i>De praktischelementen en de praktische uitgangspunten: houding en overtuigingen</i> • <i>Definitie van veiligheid en de waarheid</i> • <i>Welke vragen werken, uitleg en oefening</i>
12.30 uur	Lunch	
13.30 uur	Eric Sulkers <i>Kinderarts en vertrouwensarts in Zeeland</i>	Signs of Safety, het raamwerk en introductie van een casus <ul style="list-style-type: none"> • <i>Waarom een raamwerk?</i> • <i>assessment en planningsformulier</i> • <i>casus</i> • <i>werkopdracht</i>
15.00 uur	Pauze	
15.15 uur 17.15	Petra Rozeboom <i>Trainer, coach en eigenaar Roos Consultancy</i>	Introductie op werkwijze met drie huizen <ul style="list-style-type: none"> • <i>Doel en toepassing van het gebruik van de drie huizen met kinderen</i>
18.00 uur	Diner	
19.30 uur	Anne-Mieke van den Berg en Liesbeth van Well <i>Filmmakers bij MovedMedia</i>	Toelichting over gebruik film als hulpmiddel in de KOSHI-benadering. <ul style="list-style-type: none"> • <i>Toepassing van film bij thematiek huiselijk geweld</i> • <i>Aandachtspunten bij maken van audiovisueel materiaal</i> • <i>Werkopdracht</i>
20.55 uur	Afronding	Evaluatie van eerste dag in max twee zinnen
21.10	Afsluiting	
Dinsdag 20 maart		
09.00 uur	Sietske Dijkstra	Opening, mededelingen
09.15 uur	Margreet Timmer <i>Trainer, coach en eigenaar TIMM Consultancy</i>	De Conferentie en het veiligheidsplan bij de benadering van Signs of Safety: <ul style="list-style-type: none"> • <i>Aandachtspunten bij de Conferentie</i> • <i>Veiligheidsplan</i> • <i>Oefenen met het maken van veiligheidsplan</i>

		<i>tijdens conferentie</i>
10.45 uur	Pauze	
11.00 uur	Frank Buffing <i>Behandelaar bij De Waag, ambulante psychiatrische polikliniek voor jeugd en volwassenen</i>	Veiligheidsplan met behulp van Words and Pictures: een verhaal in Woord en Beeld over de gebeurtenissen <ul style="list-style-type: none"> • <i>Doel van Words and Pictures</i> • <i>Essentiële elementen</i> • <i>Casus en nabespreking</i> • <i>Demonstratie van voorbeelden</i>
12.30 uur	Lunch	
13.30 uur	Plenaire uitwisseling	Groepsbespreking en –uitwisseling: <ul style="list-style-type: none"> • <i>Terugblik op de aangereikte informatie</i> • <i>Integratie van de informatie</i> • <i>Verwerking en toepassing op eigen werkpraktijk</i> • <i>Vormgeven van de implementatieopdracht</i>
15.00 uur	Pauze	
15.15 uur	Evaluatie	Terugblik op start Masterclass en inhoud van deze eerste tweedaagse: <ul style="list-style-type: none"> • <i>samenhang tussen inhoud en toepassing in werkvormen?</i> • <i>wat vind je van en heb je aan aangereikte kennis?</i> • <i>hoe kan je deze aangereikte kennis en kunde optimaal benutten? (tips voor anderen)</i> • <i>op welke wijze maak je gebruik van de literatuur?</i> • <i>ruimte voor verwerking/ vertaling naar eigen werkpraktijk?</i> • <i>balans tussen informatie/kennisuitwisseling en reflectie en groepswork?</i> • <i>Huiswerk en werkconferentie 13 april</i> •
16.00 uur	Vertrek deelnemers	

Bijlage 6: Programma tweedaagse 2

Masterclass KOSHI 2012
Programma tweede tweedaagse 7 en 8 juni

Donderdag 7 juni		Locatie: Zin, Buxtelseweg 58, 5261 Vught
Thema: Krachtgericht en systeemgericht werken		
Hulpmiddelen: ervaring, film en onderwijs		
09.45 uur		aankomst deelnemers
10.00 uur	Sietske Dijkstra	Opening, welkom, mededelingen <ul style="list-style-type: none"> • <i>Introductie van Kracht- en systeemgerichte invalshoeken bij aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling en black boxes</i> • <i>Toelichting op programma van deze tweedaagse</i>
10.15 uur	Hameeda Lakho <i>Directeur van Stichting Geheim Geweld, schrijfster van autobiografische boeken</i>	Ervaringsdeskundigheid opdoen en gebruiken - reacties/discussie <i>Hameeda is initiatiefneemster van de voorlichtingsfilm "Geheim geweld...en nu?" over kindermishandeling en de gevolgen op lange termijn, de jarenlange impact van een traumatische jeugd.</i>
11.30 uur	Pauze	
11.30 uur	Alard Joosten en Sietske Dijkstra	Een toespitsing op het implementatie-project, lopend proces in de leergang.
12.30 uur	lunch	
13.30 uur	Carinda Janssen <i>Onderzoeker bij Onderzoekscentrum maatschappelijke zorg UMC St Radboud</i>	Krachtgericht werken in de vrouwenopvang - reacties/discussie <i>"Krachtwerk" is een basismethodiek, ontwikkeld voor de vrouwenopvang. De methodiek maakt gebruik van de kracht en de mogelijkheden van vrouwen en de hulpbronnen in de gemeenschap. Naar de ontwikkelde methodiek wordt onderzoek uitgevoerd.</i>
15.15 uur	Pauze	
15.30 uur	Sanne te Pas <i>website Veilig samen en werkzaam voor Canto Libre Films Audiovisuele producties</i>	Gebruik film als hulpmiddel bij bieden van hulp en steun aan gezinnen en kinderen die te maken hebben gehad met huiselijk geweld
18.00 uur	Diner	
Vrijdag 8 juni		
09.00 uur	Wil Verhoeven	Opening, mededelingen
09.15 uur	Goos Cardol <i>Bijzonder lector "Opvoeden in het publieke domein" en juridisch adviseur bij</i>	<i>"Leer eerst lopen voordat je gaat rennen".</i> Versterken van eigen kracht en reflectie op "eigen kracht en sociaal netwerk" - Reacties/discussie

	<i>de landelijke Raad voor de Kinderbescherming</i>	<i>Ingezette hulp moet bijdragen aan het versterken van de eigen kracht van gezinnen én sociale netwerken dienen beter benut te worden. Dit vraagt aandacht voor wat ouders en kinderen zelf vinden en goed aansluiten bij waar de cliënt is en wat zijn/haar mogelijkheden zijn én goed nadenken over wat we precies bedoelen met 'eigen kracht' en 'sociaal netwerk'.</i>
10.45 uur	Pauze	
11.00 uur	Bert Vissers <i>Adviseur werkontwikkeling Blijf Groep</i>	Programma Veilig samen www.veiligsamen.nl is een website voor iedereen die spanning of geweld in zijn/haar relatie wil aanpakken. De website is een initiatief van Blijf Groep i.s.m. (A)SHG's in Noord-Holland en Flevoland. <ul style="list-style-type: none"> • <i>Ontstaan, doel, inhoud en werkwijze van de website</i> • <i>Wat doet het hulpmiddel met paren?</i> • <i>Hoe de website te gebruiken?</i> • <i>Valkuilen of aanbevelingen, op basis van ervaringen</i> • <i>Reacties/discussie</i>
12.30 uur	Lunch	
13.30 uur	Lineke Joanknecht <i>Regiomanager Eigen Kracht Centrale Amsterdam</i>	Eigen Kracht Conferentie in situaties van partnergeweld of kindermishandeling <ul style="list-style-type: none"> • <i>Toelichting op EKC, visie en uitgangspunten</i> • <i>Wat betekent het werken aan EKC voor professionals, wat is hun rol en taak?</i> • <i>Hoe verloopt het proces voor de betrokkenen zelf?</i> • <i>Interactieve opdracht aan de hand van casuïstiek</i> • <i>Reacties/discussie</i>
15.15 uur	Pauze	
15.30 uur	Nabespreking tweede dag (KOSHI)	
16.30 uur	Afsluiting en vertrek deelnemers	

Bijlage 7: Programma tweedaagse 3

**Masterclass KOSHI 2012
 Programma derde tweedaagse 6 en 7 september**

Donderdag 6 september		Locatie: Zin, Boxtelseweg 58, 5261 Vught
Thema: Implementatie en hulpmiddelen bij de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling		
09.45 uur		Aankomst deelnemers
10.00 uur	Sietske Dijkstra	Opening, welkom, mededelingen Outreachend en systeemgericht werken
10.15 uur	Lia van Doorn <i>Lector Innovatieve Maatschappelijke Dienstverlening, Hogeschool Utrecht, Faculteit Maatschappij en Recht</i>	De waarde van outreachend werken bij geweld in huiselijke kring <i>Outreachend werken houdt in dat sociale professionals niet wachten op de vraag van de cliënt, maar zelf op de cliënten afstappen. Aandachtspunten in de toepassing van outreachend werken in situaties van geweld: doelen, de rol van professionals en de grenzen van het toelaatbare wat betreft de inmenging in het privé domein van burgers.</i>
12.30 uur	Lunch	
13.30 uur	Henk Giebels, <i>casemanager en systeemtherapeut bij de Mutsaers-stichting Venlo</i>	Systemische interventies bij huiselijk geweld, Multifocus <i>Multifocus is een gezinsgerichte aanpak van huiselijk geweld, ontwikkeld door de Mutsaers-stichting. Uitgangspunt is dat geweld in relaties ontoelaatbaar is en onmiddellijk moet worden gestopt. Interventies zijn gericht op verbinden van de betrokkenen in plaats van ze te isoleren en buiten te sluiten. Dit gebeurt vanuit de visie dat de achterliggende motieven die mensen ertoe brengen om geweld te gebruiken juist benut kunnen worden om geweld in het gezin te stoppen. De casemanager maakt gebruik van de oplossingsgerichte benadering en van sociale netwerkstrategieën.</i>
15.30 uur	Pauze	
15.45 uur	Sietske Dijkstra	De verborgen schat van tacit knowing van professionals en cliënten bij de aanpak van geweld <i>Reflectie in actie: Wat doet een goede professional? "All knowledge is personal knowledge" (Polanyi)</i>
18.00 uur	Diner	
Vrijdag 7 september		
09.00 uur	Sietske Dijkstra	Opening, mededelingen over: - <i>Rapport commissie Samson</i> - <i>Vlaggensysteem: methodiek met criteria voor seksueel grensoverschrijdend gedrag</i>
09.45 uur	Margot Fleuren <i>Implementatiedeskundige</i>	Implementeren: denkgereedschap toepassen op de eigen implementatieopdracht

	en onderzoeker TNO	<i>Principes en valkuilen bij implementatie a.h.v.</i> <ul style="list-style-type: none"> - <i>generiek innovatiemodel,</i> - <i>determinanten en aansluitende invoerstrategieën</i> - <i>ontwikkelen van tools en routines</i>
11.15 uur	Pauze	
11.30 uur	Margot Fleuren <i>Implementatiedeskundige en onderzoeker TNO</i>	Vervolg: Toelichting op invoerstrategieën <ul style="list-style-type: none"> - <i>toepassen van het innovatiemodel aan de hand van casuïstiek en voorbeelden / vragen uit de werksituaties van de deelnemers.</i> - <i>monitoring en evaluatie</i> - <i>reacties/discussie</i>
12.30 uur	Lunch	
13.30 uur	Sanne te Pas	Vervolg gebruik film als hulpmiddel in de aanpak van huiselijk geweld <ul style="list-style-type: none"> - <i>Waar en hoe zijn leuke films te vinden, o.m. voor het tonen/gebruik in het onderwijs aan studenten Social Work</i> - <i>Vormkeuzes</i> - <i>Waar aan denken als je een film maakt/laat maken (rol van opdrachtgever)</i> - <i>Reacties/discussie</i>
15.15 uur	Sietske Dijkstra en Wil Verhoeven	Procedure en presentaties slotconferentie <ul style="list-style-type: none"> - <i>Afspraken m.b.t. slotconferentie op 23 november</i> - <i>Werken aan en afronding van de implementatieopdracht</i> - <i>Achterban en draagvlak versterken</i> - <i>Wat kunnen we aan elkaar hebben/hoe verder?</i>
16.00 uur	Sietske Dijkstra en Wil Verhoeven	Evaluatie van de masterclass: <i>Schriftelijk en mondeling</i> Afsluiting
16.30 uur	Vertrek deelnemers	

Bijlage 8: Programma eerste conferentie

Masterclass KOSHI 2012 Programma Oplossings- en Krachtgericht werken 13 april

13 april		Locatie: Avans Hogeschool Den Bosch
Thema: Verbreding KOSHI, regionaal accent		C.006
09.30 uur	ontvangst deelnemers	Ontvangst, badges en programma
10.00 uur	Dagvoorzitter	Opening, welkom, mededelingen
10.10 uur	Sietske Dijkstra <i>Lector huiselijk geweld en hulpverlening in de keten</i> <i>Avans Hogeschool</i>	Toelichting op KOSHI en levenslang en instellingsoverstijgend leren van professionals - vragen/reacties
10.40 uur	Goos Cardol <i>bijzonder lector</i> <i>Opvoeden in het publieke Domein</i>	Eerst denken en dan doen. Kritische reflectie op het bereik van een krachtbenadering - vragen/reacties
11.10 uur	Pauze	
11.30 uur	Hameeda Lakho <i>Initiatiefneemster van de voorlichtingsfilm "Geheim geweld...en nu?"</i>	"Geheim Geweld ...en nu?" Inleiding, vertoning en nabespreking van de film Over de gevolgen van kindermishandeling op lange termijn, en het werken (met lotgenoten) aan herstel van een traumatische jeugd <i>Ervaringsdeskundigheid (Na)bespreking Film</i>
12.30 uur	lunch	
13.30 uur	1e ronde Manna van 't Slot Liane van der Pol <i>Bureau Signaal</i> Debbie Maas Frans Mulders <i>SHG West-Brabant</i> Fieke Mol/Marieke Zaad <i>Kompaan en de Bocht</i> Simone Geutjens, <i>Blijf Groep en</i> Milou Christians, <i>UMC St. Radboud</i> <i>Onderzoekster</i>	Interactieve Workshops Groepssupervisie/ teambegeleiding vanuit benaderingswijze SoS (en bij invoering SoS in organisatie) Regiogericht werken vanuit SoS (Signs of Safety in de keten) - <i>reacties/discussie</i> Twee culturen op een kussen <i>Reflectie op ervaringen met toepassing van SoS in de Vrouwenopvang en Jeugdhulpverlening</i> "Krachtwerk": basismethodiek voor krachtgerichte benadering met vrouwen in vrouwenopvang Basisprincipes van Signs of Safety

	<i>Radboud</i> Marieke Vogel <i>TheMa Veiligheid</i>	
15.00 uur	Pauze	
15.15 uur	2e ronde Manna van 't Slot Liane van der Pol <i>Bureau Signaal</i> Debbie Maas Frans Mulders <i>SHG West-Brabant</i> Fieke Mol Marieke Zaad <i>Kompaan en de Bocht</i> Simone Geutjens, <i>Blijf Groep en</i> Milou Christians, <i>UMC St. Radboud</i> <i>Onderzoekster</i> <i>Radboud</i> Marieke Vogel <i>TheMa Veiligheid</i>	Interactieve Workshops Groepssupervisie/ teambegeleiding vanuit benaderingswijze SoS (en bij invoering SoS in organisatie) Regiogericht werken vanuit SoS (Signs of Safety in de keten) - reacties/discussie Twee culturen op een kussen <i>Reflectie op ervaringen met toepassing van SoS in de Vrouwenopvang en Jeugdhulpverlening</i> "Krachtwerk": basismethodiek voor krachtgerichte benadering met vrouwen in vrouwenopvang Basisprincipes van Signs of Safety
16.45 – 17.00 uur	Plenaire terugkoppeling en afsluiting	

Bijlage 9: Programma tweede conferentie

NB. Het originele programma zal hier nog worden ingevoegd.

Children and youngsters exposed to violence. The need to give voice to and healing the next generation

Plenaire presentaties:

1. Claudette Crawford-Brown: *Children in Jamaica in the line of fire.*
2. Esmah Lahlah: *Dangerous boys or boys in danger? Interpreting the effects on (witnessing) abuse in Moroccan boys.*
3. Majone Steketee: *Youngsters on the impact of and their needs talking about the past partner violence of their mothers and mothers about the youngsters.*

Thema's van de workshops

- *Krachtwerk bij kinderen in de vrouwenopvang en maatschappelijke opvang*, door Margreet Knol en Dietsia Endeman, Kadera, vanuit de Federatie Opvang.
- *Creatieve werkvormen voor kinderen met geweldservaringen in ambulante en residentiele opvang*, door Esther van Pijkeren, Mutsaersstichting en Wil Verhoeven, lectoraat huiselijk geweld, Avans Hogeschool
- *Positie kinderen bij huisverbod*, door Els Dafallah, Steunpunt Huiselijk Geweld, Toevluchtsoord Groningen.
- *Digitale ondersteuning: Feel the vibe and Life Preview*, door Meta Flikweert (Metaanalyse) en Karin van Rosmalen-Nooijens, Gender & Women's Health, van het UMC St Radboud.
- *Caring Dads en kinderen versterken*, door Bas Vogelvang en Sietske Dijkstra, Avans Hogeschool
- *Gemeenschappelijk werken met Toontje*, door Carlijn Weijns en Danijela Petrovic, Blijf Groep.
- *Oefenen met gebruik van speltechnieken bij kinderen*, door Sue Elmer, Trinity College Leeds.

Bijlage 10 Programma slotconferentie

Masterclass KOSHI 2012
Programma slotconferentie

Vrijdag 23 november Avans Hogeschool Onderwijsboulevard 215 's-Hertogenbosch			
9.15 uur			Ontvangst en inschrijvingen
9.45 uur	Hans Janssen dagvoorzitter		Opening, welkom, mededelingen
10.00 uur	Micha de Winter hoogleraar Pedagogiek aan de Universiteit Utrecht		De onbenutte krachten van de civil society
11.00 uur	Juliette van der Stap		Impressie uit de werkpraktijk van een hulpverlener
11.10 uur	Sietske Dijkstra Lector huiselijk geweld en hulpverlening in de keten		Professionals integreren en implementeren KOSHI
11.30 uur	Parallelprogramma ochtend van twee groepen met presentaties door cursisten en vertoning van film		
	Presentatie Groep 1	Presentaties Groep 2	film
	<i>Implementatie Signs of Safety in curriculum ASH</i> Uitgewerkt voor de opleidingen SPH, CMV en MWD Sabien Kavelaars Dieneke Wijn Roos van Beers	<i>Toegang naar hulp. Centrale toegang huiselijk geweld bij Xonar</i> Hilde Winters Juliëtte van der Stap 12.10 uur <i>Familiegesprekken bij uitvoering tijdelijk huisverbod Amsterdam</i> Eva Lammers	Vertoning van de film <i>Geheim geweld... en nu?</i> <i>De lange termijn gevolgen van kindermishandeling</i>
12.40 uur	Pauze		

13.30 uur	Parallelprogramma middag van twee groepen met presentaties door cursisten en vertoning van film		
	Presentatie Groep 1	Presentaties Groep 2	film
13.30 uur	<i>Een SoS verankering in minoren van opleiding Social Work</i> Uitgewerkt voor de minor werken in gedwongen kader en de minor jeugd Denny Dirx	<i>KOSHI-competenties invoeren bij Kompaan en de Bocht</i> Systeemgericht, oplossingsgericht, krachtgericht en competentiegericht werken binnen Kompaan en De Bocht. Kracht in veiligheid en Ontwikkeling Frederiek van Kuijk	Vertoning van de film Geslagen jaren
14.00 uur		<i>Implementeren signs of safety en KOSHI binnen ambulante jeugdteam Safegroup</i> Ilja Jochems	
14.30 uur	Vervolg plenair programma		
14.30 uur	Gert-Jan Slump Criminoloog en zelfstandig consultant	<i>De waarde en kracht van herstelgericht werken</i>	
15.00 uur	Pauze		
15.15 uur	Jury, onder voorzitterschap van Herman Baartman	Toelichting en beoordeling van opdrachten en presentaties	
15.40 uur	Sietske Dijkstra en Wil Verhoeven	Uitreiking certificaten deelnemers Masterclass <i>KOSHI</i>	
16.00 uur	Frans van Kalmthout Vicevoorzitter College van Bestuur Avans Hogeschool	Terugblik en vooruitblik op de masterclass vanuit Avans Hogeschool	
16.15 uur	Hans Janssen	Afsluiting	
16.30 uur	Einde programma	Afsluitend Drankje en hapje in het Grand Café	

11 Kader opzet en uitvoering van de implementatie-opdracht

De implementatie-opdracht was bedoeld om deelnemers aan te zetten tot het ontwikkelen en verwerken van de kennis. Deze opdracht werd mondeling uitgelegd bij de kennismaking en deelnemers ontvingen een schriftelijke toelichting (bijlage 11), zodat zij gedurende de periode van de masterclass aan de slag konden met de opdracht.

Deelnemers stelden een opdrachtbrief op, waarin ze de opdracht, doel en beoogde resultaten van de implementatie-opdracht vastlegden met hun opdrachtgever. Voor het opstellen van de opdrachtbrief en de afbakening van de opdracht hebben deelnemers tussentijds Alard Joosten, onderwijskundige, en lector Sietske Dijkstra geraadpleegd.

Tijdens de derde tweedaagse zijn de onderwerpen van en de ervaringen met de implementatie-opdrachten doorgenomen met gastdocent en implementatiedeskundige Margot Fleuren.

Tijdens de slotconferentie presenteerden de deelnemers de implementatiewerkstukken waar ze gedurende de leergang aan hadden gewerkt. Vier deelnemers hadden individueel een implementatie-opdracht uitgevoerd, een groep van drie en een groep van twee deelnemers hadden hun implementatie-opdracht samen uitgevoerd. De opdracht was formeel vastgelegd met hun opdrachtgever, een leidinggevende of manager van hun instelling. De implementatieopdrachten zijn voorgelegd aan een jury van vakspecialisten die onafhankelijk van elkaar, aan de hand van zes criteria de eindopdrachten hebben beoordeeld en voorzien van feedback. De thema's van de presentaties:

- De kracht van Signs of Safety in het curriculum Academie Sociale Studies 's-Hertogenbosch (drie deelnemers)
- Toegang naar zorg. Implementatieopdracht KOSHI (twee deelnemers)
- Een SOS verankering bij minors van de opleiding Social Work (1 deelnemer)
- Familiegesprekken bij uitvoering van het tijdelijk huisverbod Amsterdam. Naar een systemische aanpak.
- Integratie theoretische en methodische uitgangspunten binnen Kompaan en de Bocht (1 deelnemer)
- Implementeren Signs of Safety en KOSHI in het ambulante jeugdteam van de Safegroup (1 deelnemer)

De implementatie-opdracht

Negen van de tien deelnemers voerden een implementatieopdracht uit, die zij tevoren hadden vastgelegd in een opdrachtbrief met hun opdrachtgever, hun manager. Vier deelnemers voerden de opdracht individueel uit, vijf deden dat in groepsverband, waarvan een drietal en een tweetal.

In de implementatie-opdracht moesten elementen van KOSHI zijn opgenomen. Voorbeelden van uitgevoerde implementatie-opdrachten zijn: het implementeren van aspecten van KOSHI bij een geïntegreerde toegang van zorg in een instelling voor jeugdhulpverlening en vrouwenopvang; het ontwikkelen van een eenduidige werkwijze gebaseerd op signs of safety, krachtwerk en veerkracht binnen een instelling voor vrouwenopvang; het realiseren van een geïntegreerde werkwijze gericht op empowerment van gezinnen en veiligheid in gefuseerde instelling vrouwenopvang en jeugdhulpverlening; een inventarisatie naar aanwezigheid van de benaderingswijze Signs of Safety en naar de mogelijkheden om in deze te voegen in het curriculum van de hogeschool binnen drie studierichtingen, MWD, SPH en CMD; het

integreren van elementen van Signs of Safety in een docentenhandleiding voor de minor Jeugd.

Feedbackrondes

Overleg over de implementatie-opdracht. Bij de start hebben deelnemers feedback gekregen op de invulling van de opdrachtbrief. Aandacht voor haalbaarheid, begrenzing van de opdracht, verhelderen van de beoogde doelstellingen en beoogde implementatie.

Jurering

De implementatie-opdrachten zijn door een vakjury met diverse specialisme en expertisegebieden beoordeeld, evenals door de ontwikkelaars van de masterclass. De beoordelingscriteria zijn daarvoor als richtlijn gebruikt. De beoordelingen zijn samengevoegd, waarmee de juryvoorzitter een eindoordeel gaf en dit tijdens de slotconferentie kort heeft toegelicht.

Presentaties

Tijdens de slotconferentie verzorgden de deelnemers een presentatie over hun implementatie-opdrachten. Het publiek bestond uit de opdrachtgever, collega's, andere deelnemers aan de masterclass en overige belangstellenden. Na de presentatie was er ruimte voor vragen, reacties en discussie met publiek.

Op de volgende pagina's zijn als bijlagen opgenomen:

- Bijlage 11 Richtlijn voor opdrachtbrief
- Bijlage 12 Beoordelingscriteria Implementatieopdracht

Bijlage 11 Richtlijn voor opdrachtbrief

De implementatieopdracht KOSHI

In het kader van deze masterclass ben je gevraagd een implementatieopdracht te formuleren en uit te voeren. Het gaat bijvoorbeeld om het implementeren van aspecten van KOSHI binnen jouw instelling of het opzetten van een onderwijsmodule rondom KOSHI. Het doen van zo'n klus is een project met een kop en een staart, zoals ieder ander project binnen een organisatie. Het is goed om je implementatieopdracht dan ook zo aan te pakken: als een project. Het is handig om vooraf vast te stellen waarom je het doet, voor wie, wat de stappen zijn, wanneer het klaar moet zijn, waarmee rekening moet houden enzovoort. Realiseer je dat zo'n project een *opdracht* is die je aanneemt van een *opdrachtgever* binnen de organisatie, en die organisatie verwacht iets van je. Aan de andere kant mag jij van de organisatie ook het een en ander verwachten, bijvoorbeeld aan ondersteuning. Reden genoeg om met elkaar vast te leggen wat het project en de implementatie precies inhoudt. Dat vastleggen kan op verschillende manieren. Ik gebruik de 'opdrachtbrief'. In een opdrachtbrief wordt door opdrachtgever en opdrachtnemer in ieder geval het volgende vastgelegd:

1. de opdracht (aanleiding, opdrachtformulering, uitwerking en relevantie)
2. resultaten en producten
3. betrokkenen en rollen
4. implementatiestrategie (hoe ga je het aanpakken)
5. kader(s) (beleid, regels, wat er al ligt)
6. randvoorwaarden (tijd, geld, menskracht, faciliteiten)
7. fasering en tussentijds overleg met de opdrachtgever

Hoe gaat dat, een opdrachtbrief maken?

De opdrachtnemer (jij in de rol van docent, medewerker etc.) maakt een concept opdrachtbrief voor de opdrachtgever (bijvoorbeeld jouw leidinggevende). Die bespreek je samen, één van beiden past het aan en dit, indien nodig, in verschillende ronden. Dan maak je de opdrachtbrief definitief, ondertekent die en communiceert erover binnen de organisatie: dit hebben we afgesproken en dit wordt ieders rol. Zorg ook de dat de opdrachtbrief voor iedereen in te zien is.

1. De opdracht

Zonder aanleiding geen opdracht. Wat is nu de aanleiding tot het opstarten van jouw implementatieopdracht? Gaat het bijvoorbeeld om een maatschappelijk probleem, gaat het om een betere samenwerking tussen de ketenpartners, is het meer een interne instellingskwestie? Beschrijf helder de aanleiding voor de opdracht. De opdracht is immers gebaseerd op een probleem, behoefte of een gewenste verandering. Dat vergt een analyse van wat nodig is.

Het beschrijven van de opdracht komt nauw en geeft aan wat je precies gaat doen. Het is van belang onderscheid te maken: ga je een nieuwe methodiek invoeren, of ga je bestaande werkwijzen aanpassen? Ga je nieuw onderwijs ontwikkelen of bestaand onderwijs aanpassen? Wordt het een implementatietraject dat eindigt met de beschreven inhoud van lessen en de kant en klare powerpoints, of gaat het om het ontwerpen van een raamwerk van een module of een minor?

Geef met een werkwoord en een product aan wat opdracht precies inhoudt, uiteraard voorzien van een toelichting.

Voorbeelden:

- een nieuwe minor rondom KOSHI ontwikkelen voor jaar 3 van de opleiding social work
- implementatie van aspecten van KOSHI binnen werkwijze organisatie X

Die toelichting bestaat ook uit het aangeven van de doelstelling of het implementatiedoel. Maak een concrete en praktische haalbare doelstelling. Binnen drie maanden alle ketenpartners overtuigd hebben van de methodiek lijkt niet realistisch. Een doelstelling is concreet en praktisch (het gaat immers om implementatie!) en heeft ook een reikwijdte. Wat voegt jouw implementatie toe aan de kennis en ervaring binnen jouw instelling? En wat is de waarde voor andere instellingen, partners en cliënten?

2. Resultaten en producten

Wat wordt precies het eindresultaat van het project? Wanneer vinden opdrachtnemer en opdrachtgever dat het goed is? Wat zijn de criteria? Zijn we het allemaal eens over wat het eindresultaat moet inhouden? Belangrijk om vooraf vast te leggen.

Producten en activiteiten

Definieer zo precies mogelijk welke producten er opgeleverd gaan worden en/of welke activiteiten er worden ondernomen.

Voorbeelden:

- opstellen van methodiek protocol
- uitgewerkte lessen en opdrachten voor een cursus
- twee voorlichtingsbijeenkomsten voor ketenpartners
- één overleg met vertegenwoordigers van belanghebbenden
- een voorlichtingsproduct voor cliënten

3. Betrokkenen en rollen

Opdrachtgever en opdrachtnemer

Je krijgt de opdracht om aspecten van KOSHI te implementeren binnen jouw instelling, de keten of binnen een onderwijsprogramma. Voor wie doe je dat? Voor je collega's? Voor je direct leidinggevende? Voor de directeur van jouw instelling? Voor studenten? Voor gezinnen? Waarschijnlijk voor allen, maar wie bepaalt of het goed is? Of de kwaliteit van het geleverde product of de geleverde activiteiten voldoende is? Met wie overleg je gedurende het project

over de stappen die gezet moeten worden? Aan wie rapporteer je? Kortom: Wie is de opdrachtgever?

Soms moet je uitzoeken wie de opdrachtgever is; soms is dat meteen duidelijk. Wat belangrijk is, is dat opdrachtgever weet en zich realiseert dat hij de rol van opdrachtgever heeft. Met hem bespreek je ook de opdrachtbrief. Jij bent opdrachtnemer en voert de opdracht uit zoals afgesproken. Het is goed van tevoren helderheid te hebben over de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van jullie beiden. Om maar een voorbeeld te noemen: wanneer een nieuwe aanpak geïmplementeerd gaat worden kan er binnen de organisatie verwachte weerstand zijn. Wiens taak is het om deze weerstand het hoofd te bieden?

De rollen van opdrachtgever en opdrachtnemer moeten dus duidelijk benoemd worden. Als de opdrachtnemer bestaat uit twee personen of een groep, bepaal dan ook wie welke rol heeft binnen de opdracht. Het belangrijkste is om een projectleider aan te wijzen. Hij is het gezicht van het project en heeft het overleg met de opdrachtgever.

Belanghebbenden en overige rollen

Een implementatie is gericht op een bepaalde doelgroep. Beschrijf zo helder mogelijk voor wie de implementatie bestemd is en waarom de implementatie tegemoet komt aan behoeften van deze doelgroep. Naast de primaire doelgroep(en) zijn er in de regel meerdere belangengroepen bij de implementatie betrokken. Denk alleen al aan bijvoorbeeld ketenpartners of collega-docenten. Op welke wijze neem je hen mee bij de implementatie? Waarschijnlijk zijn er collega's nodig tijdens het project, wat verwacht je van hen? Welke rol heeft jouw leidinggevende (als hij geen opdrachtgever is)? Hoe staat de directeur van de instelling in het geheel? Zijn er adviseurs betrokken? Is er projectondersteuning, secretariael of anderszins?

4. Implementatiestrategie

Implementatie kenmerkt zich door een aantal facetten die afzonderlijk en in samenhang aandacht behoeven. Een aantal daarvan is al hierboven beschreven. Het hanteren van een implementatiestrategie is een belangrijkste succesfactor bij implementatieprojecten. Twee variabelen spelen daarbij een belangrijke rol:

- weerstand binnen de organisatie en/of bij de gebruikers
- helderheid over het gewenste of beoogde resultaat (zie 1)

Hoe staat het met deze twee variabelen binnen jouw implementatieopdracht en wat betekent dit dan voor de wijze waarop je kunt gaan implementeren?

Welke stappen ga je achtereenvolgens zetten tijdens de implementatie? Of met andere woorden: hoe ga je methodisch te werk (zie 7)

5. Kaders

In vrijwel alle gevallen vindt de implementatieopdracht plaats binnen bestaand beleid of onderwijs waar je bij jouw opdracht rekening moet houden: het onderwijs van voorafgaande of opvolgende jaren of blokken, bestaande opvattingen/methodieken/ protocollen binnen de eigen instelling of keten. Het beschrijven en analyseren van de context waarbinnen de implementatie plaatsvindt is belangrijk. Het geeft je bovendien zicht op de risico's en de kansen en geeft aanknopingspunten voor het versterken van draagvlak.

Het gaat daarbij dan om de vastgestelde kaders, zoals regels, beleid of een visie geformuleerd voor onderwijs of onderwijsontwikkeling cq. voor werkprincipes en methodieken. Je sluit zo veel mogelijk op deze context aan. Mocht je hiervan afwijken, dan dien je dit te onderbouwen.

6. Randvoorwaarden

Tijd, geld, menskracht en faciliteiten

Leg vast hoeveel tijd jij en de andere betrokkenen krijgen om hun rol goed uit te kunnen oefenen.

Bij faciliteiten kun je bijvoorbeeld denken aan secretariële ondersteuning, of het gebruik maken van bepaalde ruimten. Als je bijeenkomsten gaat organiseren voor collega's, dan zal dat beslag leggen op schaarse overlegmomenten; maak dat expliciet in je opdrachtbrief.

Als je ook nog afhankelijk bent van derden of andere partners is het zinnig deze hier mee te nemen.

Communicatie, betrokkenheid, draagvlak

Er zijn ook andere, minder harde, voorwaarden die het succes van je project kunnen bepalen. Die hebben te maken met communicatie, betrokkenheid en draagvlak. Bepaal met je opdrachtgever wie verantwoordelijk is voor het creëren van draagvlak en voor communicatie over genomen beslissingen. Jouw opdracht dient een organisatiebelang, waarvoor het management verantwoordelijk is. Communicatie over je project vindt dus in principe plaats vanuit het management c.q. je opdrachtgever. Dat jij vaak de tekst voor de mailing maakt, of de presentatie houdt in de bijeenkomst, spreekt voor zich; het gaat erom dat de opdrachtgever zich verantwoordelijk toont. Je kunt wel aanbieden activiteiten te ontplooiën die draagvlak kunnen bevorderen, maar je kunt dat niet garanderen; draagvlak en medewerking van je collega's zijn in principe het terrein van het management. Maak hierover duidelijk afspraken en neem ze op in de opdrachtbrief. Doe dat ook ten aanzien van verspreiding van de resultaten.

7. Fasering en tussentijds overleg

Projectplanning

Een tijdplan is een niet te onderschatten onderdeel van de opdrachtbrief. Nieuw onderwijs dat gegeven moet gaan worden heeft altijd een harde deadline. Een dergelijke deadline kan er ook zijn door bijvoorbeeld een vast overlegmoment tussen ketenpartners. Vanuit deze deadlines reken je terug en plan je wanneer welk onderdeel van je opdracht af moet zijn. Benoem een duidelijke start- en einddatum en houd er daarbij rekening mee of anderen nog met jouw resultaten verder moeten.

De deadline voor de implementatie is 15 oktober. Dan vindt de slotconferentie plaats waarin jij rapporteert over je resultaten.

De deadline voor de opdrachtbrief is 14 mei.

Overleg en besluiten

Spreek ook af hoe vaak je regulier overleg hebt met je opdrachtgever en hoe je de besluiten daaruit vastlegt. Denk daarbij ook aan communicatie over die besluiten. In elk overleg bespreek je ook de projectplanning.

Voor de opdrachtbrief heb je de mogelijkheid om een keer feedback te vragen op je concept. Plan dit ook voor jezelf in.

Bijlage 12 Beoordelingscriteria implementatieopdracht

Beoordelingscriteria implementatieopdracht Masterclass KOSHI

	onvoldoende	matig	voldoende	goed
Onderwerpskeuze en invalshoek				
Relevantie/belang				
Doelstelling				
Doelgroepen en belangengroepen				
Implementatiestrategie				
Behaald resultaat				

Toelichting op de criteria:

1. Onderwerpskeuze en invalshoek

Is het denken over en vanuit KOSHI in de opdracht verder ontwikkeld en zijn kernbegrippen nader omschreven en onderbouwd?

Wat is de achtergrond en de context van het specifieke onderwerp?

Zijn de visie en werkprincipes van KOSHI (aantoonbaar) verwerkt?

Welke methodische invalshoek is gekozen en hoe wordt deze uitgewerkt?

2. Relevantie/belang

Op welke wijze komt bij de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling de implementatie van KOSHI tegemoet aan behoeften bij groepen in de maatschappij en/of de organisatie?

Hoe wordt dit tussentijds getoetst en wat wordt gedaan aan versteviging van het draagvlak?

3. Doelstelling (implementatiedoel)

Is de doelstelling helder geformuleerd: is er een concrete en praktische haalbare doelstelling waarin de toepassing van KOSHI is verwerkt?

Wat is de reikwijdte van de doelstelling: wat voegt de toepassing toe aan de kennis en de ervaring binnen de organisatie/instelling (vakmatige verdieping) en wat is de waarde voor andere instellingen en de samenwerking in de keten?

Is het implementatiedoel structureel ingebed in beleid of toepasbaar in de praktijk? (geschikt wat betreft taken, rollen en verantwoordelijkheden van professionals en hun instelling).

4. Doelgroepen en belangengroepen

Voor wie is de implementatie en hoe worden zij bereikt (cliënten/professionals/organisatie/ketenpartners)? Wie zijn stakeholders en hoe worden zij bereikt en meegenomen in het project?

5. Implementatiestrategie (haalbaar/realistisch)

Op welke wijze is een strategische, methodische aanpak voor de toepassing van KOSHI uitgewerkt?

- Is er sprake van een planmatige onderbouwde aanpak?
- Is deze realistisch gezien de beschikbare expertise, mankracht, faciliteiten en de geplande tijd (condities)?
- Wat zijn de risico's?
- Wat zijn de kansen?

6. Behaald resultaat

In hoeverre is de implementatie geslaagd en zijn er (al) zichtbare resultaten (kracht van de bevindingen)?

Wat zijn voorlopige conclusies (op inhoud, methode en implementatie) en welke aanbevelingen (maximaal 3) vloeien daaruit voort? Wat zegt dit over de verder te volgen koers?

12 Deelnemers, gastdocenten, sprekers conferenties en workshopbegeleiders

Deelnemers, hun functies en achtergronden

Tien deelnemers namen deel aan deze masterclass, zes van hen uit het werkveld, vrouwenopvang, jeugdzorg, ambulante werk bij huisverbod, in de functies van gedragsdeskundige, manager, maatschappelijk werker en casemanager tijdelijk huisverbod. Vier van hen zijn docenten voor de opleidingen HBO sociaal werk, maatschappelijk werk (mwd), sociaal pedagogische hulpverlening (sph) en cultureel maatschappelijke dienstverlening (cmd). Alle docenten hebben recente ervaring in het werkveld. Aanvankelijk hadden zich 12 deelnemers aangemeld, waarvan één deelnemer uit het werkveld die zich op het laatste moment inschreef. Daardoor was met hem geen voorgesprek gevoerd. Na de kennismakingsbijeenkomst gaf hij aan dat de masterclass toch niet aansloot op zijn leerbehoefte. Een oud-student viel eveneens in de eerste periode van de masterclass af.

Gastdocenten tijdens de tweedaagsen

Onderstaand is een overzicht opgenomen van de gastdocenten die tijdens de tweedaagsen een inleiding verzorgden en de achtergrond van de gastdocenten.

Marion Henneman is trainer en coach van Omada training en coaching. Marion geeft training in oplossingsgericht werken, Signs of Safety, Eigen Kracht en Leiderschap. Marion werkte bij Bureau Jeugdzorg Drenthe mee aan de integratie van de Deltamethode en Signs of Safety. Als practiceleader werkt zij aan de begeleiding van professionals in het werken met SofS en werkt ook als Signs of Safety werker met cliënten.

Eric Sulkers is kinderarts in Zeeland en is sinds 2006 tevens de vertrouwensarts van Zeeland. Hij introduceerde de benaderingswijze Signs of Safety, was initiator en supervisor van een Huiselijk Geweld Interventie Team waarin werkers van GGZ, Maatschappelijk Werk en Vrouwenopvang samenwerken met het AMK om Veiligheidsplannen volgens de SofS benadering te maken samen met de familie. Tevens geeft Eric supervisie aan het Veilige Start Zeeland team, vanuit wederom dezelfde SofS gedachte. Eric geeft regelmatig trainingen in Signs of Safety en oplossingsgericht werken.

Petra Rozenboom is trainer en coach en eigenaar van Roos Consultancy. Ze was jarenlang werkzaam bij BJZ Drenthe als gezinsvoogd en specialiseerde zich in Signs of Safety en het toepassen van de drie huizen in gesprek met kinderen. Naast het werk voor ROOS Consultancy is ze ook werkzaam als werkbegeleider bij BJZ Drenthe.

Margreet Timmer is trainer en coach en eigenaar van Timm Consultancy. Margreet. Naast het casemanagement en de gezinsvoogdij heeft ze zich gespecialiseerd in de hulpverlening na seksueel geweld. Ze coacht collega's die Signs of Safety toe willen passen in hun werk met vaak complexe gezinssituaties waarin de veiligheid van kinderen in gevaar is. Ze geeft vanuit haar trainingsbureau ook andere trainingen, workshops en intervisie.

Frank Buffing is psychotherapeut en behandelaar bij De Waag, ambulante psychiatrische polikliniek voor jeugd en volwassenen.

Carinda Janssen is wetenschappelijk medewerker bij UMC St. Radboud, Onderzoekscentrum maatschappelijke zorg en voerde onderzoek uit t.b.v. de invoering van de methodiek Krachtwerk. Daarnaast is ze naar de docent sociologie bij de HAN, mwd.

Bert Visser is adviseur werkontwikkeling Blijfgroep, ontwikkelde de website www.veilig Samen.nl. Bert is mede-auteur van Basisboek huiselijk geweld.

Sanne te Pas is filmmaker voor Cantro Libre Films audiovisuele producties en werkzaam bij Blijfgroep Amsterdam

Goos Cardol is bijzonder lector Opvoeden in het publieke domein, Zuyd Hogeschool. Daarnaast is Goos werkzaam als juridisch adviseur bij de Raad voor Kinderbescherming te Utrecht. Naast een onderwijskundige en sociaal agogische opleiding studeerde hij rechtswetenschappen.

Hameeda Lakho is directeur Stichting Geheim Geweld en Projectbureau Mozaïek en schrijfster en ervaringsdeskundige op het gebied van kindermishandeling. Als schrijfster heeft Hameeda haar traumatische ervaringen en kwetsbaarheid omgezet in kracht voor de wereldwijde slachtoffers van geweld. Zij is initiatiefneemster en directeur van Stichting Geheim Geweld die zich tot doel heeft gesteld de gevolgen van kindermishandeling bespreekbaar te maken.

Lineke Joanknecht is regiomanager Eigen Kracht Centrale Amsterdam, waarvoor ze eigen kracht conferenties voorbereidt. Ze heeft jarenlang in de jeugdzorg gewerkt als orthopedagoog.

Lia van Doorn studeerde pedagogiek aan de Universiteit Utrecht. Ze werkte onder andere bij de Faculteit Algemene Sociale Wetenschappen van de UU en bij het Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn (NIZW). In 2005 promoveerde ze met *Een tijd op straat*, een onderzoek naar het ontstaan, de continuering en beëindiging van dakloosheid. Sinds 2007 is ze als lector verbonden aan het Kenniscentrum Sociale Innovatie van Hogeschool Utrecht. Daarnaast is ze redactielid van het Tijdschrift voor Sociale Vraagstukken (TSS) en voorzitter van de Wetenschappelijke Advies Raad, van de Nederlandse Vereniging Maatschappelijk Werkers.

Henk Giebels is casemanager en systeemtherapeut bij de Mutsaersstichting te Venlo. Henk werkte daarvoor werkt in diverse managementfuncties en was projectleider op diverse projecten waaronder huiselijk geweld en bemoeizorg. Als casemanager bij de uitvoering van tijdelijk huisverbod ontwikkelde hij het intensief casemanagementmodel.

Margot Fleuren is implementatiedeskundige en onderzoeker TNO Kwaliteit van leven.

Sprekers tijdens de conferenties

Per conferentie is een overzicht opgenomen van sprekers en hun achtergrond, met het thema van hun presentatie.

Conferentie 1:

1. **Sietske Dijkstra**, lector Huiselijk geweld en hulpverlening in de keten, Expertisecentrum Veiligheid, Avans Hogeschool.
2. **Goos Cardol**, bijzonder lector Opvoeden in het publieke domein, Zuyd Hogeschool. Vanaf april 2011 is dr. Goos Cardol bijzonder lector Opvoeden in het publieke domein bij Hogeschool Zuyd. Daarnaast is hij werkzaam als juridisch adviseur bij de Raad voor Kinderbescherming. Tevens is hij bestuurslid van de Vereniging Familie – en Jeugdrecht. Naast een onderwijskundige en sociaal agogische opleiding studeerde hij rechtswetenschappen.
3. **Hameeda Lakho**, directeur Stichting Geheim Geweld en Projectbureau Mozaiek en schrijfster en ervaringsdeskundige op het gebied van kindermishandeling. Als schrijfster heeft Hameeda haar traumatische ervaringen en kwetsbaarheid omgezet in kracht voor de wereldwijde slachtoffers van geweld. Zij is initiatiefneemster en directeur van Stichting Geheim Geweld die zich tot doel heeft gesteld de gevolgen van kindermishandeling bespreekbaar te maken.

Conferentie 2: Children and Youngsters exposed to violence

1. **Claudette Crawford Brown PhD**, is werkzaam als docent bij het Department of Sociology, Psychology and Social Work van de universiteit van Kingston in Jamaica. Ze vertelde over haar onderzoek naar de effecten van geweld op kinderen in Jamaica, dat ze beschreef in haar boek *Children in the Line of Fire*. Ze is oprichtster en coördinator van de University of the West Indies Violence Prevention Programme (UWIVPP). Ze ontwikkelde The Behaviour Hype Zone, een gedragsprogramma gericht op beoordelen van en interventies in de interactie met kinderen. Haar zoon **Omar Brown** verzorgde een korte presentatie over de invloed van muziek op geweld. Hij geeft aan dat muziek en de brute teksten van liedjes een negatieve invloed hebben op kinderen. Dit blijkt echter moeilijk te veranderen, omdat deze muziek aanslaat bij jongeren en dus geld op levert. Muziek is echter ook een inspiratiebron en mogelijkheid voor grootschalige peer to peer education, daarom is zijn conclusie: We got to hold the beat, but change the lyrics.
2. **Drs. Esmah Lahlah**, ontwikkelingspsycholoog, werkt als promovenda bij Intervict. Daarnaast is ze als hogeschooldocent van Avans betrokken bij het lectoraat "Huiselijk geweld en hulpverlening in de keten" van Avans Hogeschool. Lahlah's promotieonderzoek gaat in op de effecten die Marokkaanse jongens ondervinden van het feit dat ze getuige zijn van geweld thuis tussen hun ouders. Deze achtergrond en de effecten daarvan worden vaak niet in verband gebracht met de problemen waar deze jongens mee kampen.
3. **Dr. Majone Steketee** is vanaf 1998 werkzaam bij het Verwey-Jonker Instituut. Zij is verantwoordelijk voor het ontwikkelen van het onderzoeksprogramma van het Verwey-Jonker Instituut en is als senior onderzoeker verbonden aan de onderzoeksgroep Jeugd, Opvoeding en Onderwijs. Sinds 1989 verricht zij onderzoek naar kwetsbare groepen jongeren en hun ouders, zoals OTS-pupillen, slachtoffers van (seksueel) geweld of jongeren in residentiële instellingen. Steketee verrichtte kwalitatief onderzoek onder 84 jongeren, dat deel uitmaakte van *Opvoeden na partnergeweld* (2011) dat ze samen publiceerde met Trees Pels en Katinka Lünemann.

Slotconferentie

- 1. prof. dr. Micha de Winter**, hoogleraar Pedagogiek Universiteit van Utrecht.
'Verbeter de wereld, begin bij de opvoeding'. De manier waarop kinderen worden grootgebracht heeft niet alleen invloed op hun eigen leven, maar ook op de manier waarop samenlevingen functioneren. Volgens de Winter is een 'pedagogische civil society' nodig waarin socialisatie óók een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van burgers is.
Micha de Winter geeft onderwijs en verricht onderzoek op het gebied van maatschappelijke opvoedingsvraagstukken. Vanaf 2004 bekleedt hij de facultaire Langeveldleerstoel Maatschappelijke Opvoedingsvraagstukken aan de Universiteit Utrecht. Hij schreef diverse publicaties, waaronder '*Verbeter de wereld, begin bij de opvoeding: vanachter de voordeur naar democratie en verbinding* (SWP, 2011). Sinds 1 januari 2001 is hij lid van de Raad voor de Maatschappelijke Ontwikkeling.
- 2. dr. Sietske Dijkstra, lector Huiselijk geweld en hulpverlening in de keten**, Expertisecentrum Veiligheid, Avans Hogeschool.
KOSHI is het acroniem van de masterclass 2012 bij Avans Hogeschool over de aanpak van huiselijk geweld. Het staat voor Krachtgericht, Oplossingsgericht en Systeemgericht werken met aandacht voor Hulpmiddelen en Implementatie. Aan al deze onderdelen is in de leergang van negen dagen aandacht geschonken met de inbreng van gastdocenten uit het werkveld, onderzoek en onderwijs.
In deze lezing wordt een mindmap van KOSHI gepresenteerd en staan we vanuit de reflectie op de masterclass stil bij het integreren van deze benaderingen in het professioneel handelen.
- 3. Drs. Gert Jan Slump** is criminoloog, zelfstandig adviseur, sociaal ondernemer en mede-oprichter van de Stichting Restorative Justice Nederland. 'Herstelrecht en huiselijk geweld'. De mogelijkheden en onmogelijkheden van inzet van herstelrecht bij huiselijk geweld.
Sinds **november** 2010 zet de Stichting Restorative Justice Nederland zich in voor innovatie en kennis- en praktijkontwikkeling rond herstelrecht. Binnen een herstelrechtelijke aanpak ligt de focus op de perspectieven en belangen van slachtoffers, daders en de gemeenschap (de hersteldriehoek). Ingegaan is op de historie van herstelrecht, ervaringen rond en mogelijkheden voor inzet van varianten bij het aanpakken en voorkomen van huiselijk geweld.
Slump's inhoudelijke kennisvelden zijn criminaliteit en veiligheid, samenlevingsopbouw, jeugdzorg en jeugdbeleid, professionaliseringsvraagstukken en visie- en strategieontwikkeling. Hij was van 2007 tot 2010 lid van de kenniskring van het Expertisecentrum Veiligheid van Avans. Sinds 1996 is hij werkzaam in de adviespraktijk, bij DSP-groep in Amsterdam en bij Adviesbureau Van Montfoort in Woerden. Sinds 2009 werkt hij vanuit zijn eigen praktijk in Amsterdam.
- 4. Drs. Frans van Kalmthout**, vice-voorzitter College van Bestuur, Avans Hogeschool 'Terugblik en vooruitblik op de masterclass vanuit Avans Hogeschool'.
Frans van Kalmthout vervult sinds 1987 management- en bestuursfuncties in het Hoger Beroepsonderwijs. Sinds 2001 is hij vicevoorzitter van het College van Bestuur van Avans Hogeschool. Als lid van het College van Bestuur van Avans Hogeschool is hij verantwoordelijk voor de onderwerpen Onderwijs, kennisontwikkeling en onderzoek.

Workshopbegeleiders

Dagvoorzitters conferenties

Conferentie 1: dagvoorzitter Jorijn Scholten

Jorijn Scholten is werkzaam vanuit haar eigen adviesbureau JAS Consultancy. Haar inhoudelijke werkterreinen liggen met name rond (keten)samenwerking, huiselijk geweld, kwetsbare groepen, jeugd, jongeren en sociale veiligheid. Door haar studie filosofie en beleidsopdrachten, en haar werkzaamheden bij de politie en als leidinggevende bij diverse maatschappelijke organisaties, weet zij theorie en praktijk met elkaar te verbinden.

Conferentie 2: dagvoorzitter Sietske Dijkstra

Sietske Dijkstra, lector Huiselijk geweld en hulpverlening in de keten, Expertisecentrum Veiligheid, Avans Hogeschool.

Conferentie 3: dagvoorzitter Hans Janssen

Hans Janssen studeerde sociale pedagogiek in Amsterdam en is werkzaam als zelfstandig trainer, onderzoeker en adviseur rond de aanpak van huiselijk geweld. Zo begeleidt hij onder meer masterclasses over de aanpak van huiselijk geweld. Hij was tot enkele jaren geleden werkzaam bij het ministerie van Justitie, als landelijk projectleider 'Huiselijk geweld'. In die functie was hij betrokken bij een reeks landelijke en lokale projecten en bij de start van het wetgevingstraject Tijdelijk huisverbod. Bij uitgeverij Coutinho verscheen in 2011 '*Samen opvoeden – oriëntatie op pedagogische werkvelden*' en in 2012 het herziene '*Basisboek huiselijk geweld*' waarvan hij de redacteur was.

Jury van masterclass KOSHI

De juryleden en hun achtergrond zijn:

Prof. Dr. Herman Baartman, emeritus hoogleraar Preventie en hulpverlening inzake kindermishandeling, Universiteit van Amsterdam (voorzitter).

Dr. Lisbeth Verharen, lector Jeugd, Gezin & Samenleving bij de Academie voor Sociale Studies van Avans Hogeschool, 's-Hertogenbosch. Daarnaast is zij associate lector bij het lectoraat Acute Intensieve Zorg van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen.

Dr. Alard Joosten, onderwijskundige en hogeschooldocent Universiteit Utrecht en zelfstandig trainer AL Training en Advies.

Dr. Margot Fleuren, implementatiedeskundige op gebied van (preventieve) zorg bij TNO Leiden.

Daarnaast hebben Sietske Dijkstra en Wil Verhoeven, ontwikkelaars en begeleiders van de masterclass de implementatieopdrachten van de deelnemers mede beoordeeld.

13 Uitwerking opbrengsten

Implementatie-werkstukken van deelnemers

De uitgevoerde implementatie-opdrachten door deelnemers betroffen de volgende thema's:

- het implementeren van aspecten van KOSHI bij een geïntegreerde toegang van zorg in een instelling voor jeugdhulpverlening en vrouwenopvang;
- het ontwikkelen van een eenduidige werkwijze gebaseerd op Signs of Safety, krachtwerk en veerkracht binnen een instelling voor vrouwenopvang;
- het realiseren van een geïntegreerde werkwijze gericht op empowerment van gezinnen en veiligheid in gefuseerde instelling vrouwenopvang en jeugdhulpverlening;
- het invoeren van een systeemgerichte aanpak voor casemanagers van tijdelijk huisverbod, door het vroegtijdig voeren van een familiegesprek (op de tweede of derde dag van het huisverbod).
- een inventarisatie naar aanwezigheid van de benaderingswijze Signs of Safety en naar de mogelijkheden om in deze te voegen in het curriculum van de hogeschool binnen drie studierichtingen, MWD, SPH en CMD;
- het integreren van elementen van Signs of Safety in een docentenhandleiding en werkmateriaal voor de minor jeugd.

De implementatie-opdrachten die werden uitgevoerd door docenten kregen in het onderwijs een vervolg. De mogelijkheden van invoering in het curriculum van drie opleidingen MWD, SPH, CMV zijn door de opdrachtgever goed ontvangen. (ingebracht, Ook de opdrachten van deelnemers uit het werkveld hebben bijgedragen aan ontwikkeling en aanpak binnen de diverse instellingen.

Film

We verleenden een opdracht aan filmmaker Relinde de Graaff om op basis van een scenario een korte impressie van de (slotconferentie van de) masterclass op film vast te leggen. Via de volgende link is de film te zien over masterclass KOSHI, www.youtube.com/watch?v=OCNHDJGdVT8. De film is ook te vinden via de website van het Expertisecentrum Veiligheid van Avans Hogeschool <http://www2.avans.nl/smartsite.shtml?id=40730>

Casus Peter en Melanie

Casus die tijdens het programma van de eerste tweedaagse is ingebracht, waar de diverse gastdocenten hun bijdrage op hebben afgestemd. Onderstaand is de casusomschrijving opgenomen die gebruikt is tijdens de eerste tweedaagse, waarin de oplossingsgerichte benadering en Signs of Safety centraal stonden.

USB-stick met achtergrondliteratuur

Deelnemers ontvingen een digitale reader met achtergrondinformatie die tijdens de masterclass zelf regelmatig werd aangevuld. Er was veel aandacht voor de oplossingsgerichte benaderingswijze *Signs of Safety* (Turnell & Edwards, 1999), vertaald in de Nederlandse publicatie *Veilig opgroeien* (2009), welke de deelnemers ontvingen. Tevens ontvingen zij het boek *Verborgene Schatten* (Dijkstra & Van Dartel, 2011), een onderzoek over hoe goede professionals huiselijk geweld aanpakken en hoe cliënten dit ervaren. In deze vakportretten is veel aandacht voor de impliciete of taciete ervaringskennis van bedreven praktijkwerkers die

voortkomt uit veelvuldig en intensief contact met de doelgroep of het probleem en de vraag hoe je deze kennis kunt versterken en verrijken.

Een overzicht van de inhoud van de USB-stick met de achtergrondliteratuur en –informatie die de deelnemers aan de masterclass ontvingen is opgenomen in bijlage 14

Als bijlagen zijn opgenomen

- Bijlage 13 Casus eerste tweedaagse
- Bijlage 14 Inhoud USB-stick met achtergrondinformatie

Bijlage 13 Casus eerste tweedaagse

Situatiespel Peter en Melany

Situatie 1 en 2

Peter is een 32-jarige man die via de reclassering wordt aangemeld wegens mishandeling. Hij is ook veroordeeld voor die mishandeling. Hij werd afgesneden in het verkeer en ging verhaal halen. Een en ander liep uit de hand en hij heeft de ander zo hard geslagen dat deze met zijn hoofd tegen de stoeprand is gekomen. Bij de risicotaxatie komt naar voren dat Peter een belaste voorgeschiedenis heeft. Zijn moeder was depressief en heeft 3 maal een TS gedaan. Vader sloeg Peter regelmatig en hij kreeg van zijn vader te horen dat hij weinig voorstelde. Zijn ouders zijn gescheiden toen hij 10 was. Moeder kon de opvoeding niet aan en Peter ging eerst bij pleegouders wonen, maar kon daar niet aarden en hij is later in een opvanghuis gaan wonen.

Peter heeft de MAVO zo goed als kwaad afgemaakt en heeft vervolgens diverse baantjes gehad. Nu werkt hij als buschauffeur en heeft onregelmatigheidsdiensten.

Peter kwam vroeger in aanraking met politie door middel van inbraken, vechtpartijtjes en vandalisme. Dit speelde zo rond zijn 16^e.

Hij kent zijn huidige vriendin Melany (30 jaar) al 7 jaar. Ze hebben een dochttertje Kelly van 5 jaar en wonen in een 2-kamer appartement. Ze kunnen net rondkomen met geld. Er zijn veel spanningen en conflicten tussen ouders. Peter zegt dat er geen fysiek geweld tussen hen heeft plaatsgevonden, maar ze kunnen wel fors schelden naar elkaar.

Peter heeft een goede vriend die hij wekelijks in de kroeg ziet. Hij kan zich ontspannen met sporten.

Je nodigt Peter en zijn vrouw Melany uit in het kader van de risicotaxatie. Ter plekke ontstaat er een discussie over het huishouden en Peter wordt kwaad over het "gezeik" van zijn vrouw. Hij werkt al genoeg en wil geen enkel verwijt meer horen over het feit dat hij weinig zou doen in het huishouden. Hij loopt scheldend de spreekkamer uit en zijn vrouw Melany blijft huilend achter. Zij vertelt dat dit het laatste half jaar bijna dagelijks zo gaat, eigenlijk sinds hij als buschauffeur werkt. Zij kan geen goed meer doen in zijn ogen. Peter roept dan dingen als "wat een kut leven", wat Melany persoonlijk opvat omdat zij immers een deel van zijn leven is. Peter zegt er een eind aan te willen maken omdat het toch allemaal geen zin meer heeft. In de eerste jaren van hun relatie ging het echt anders. Er was wel eens wat maar toen hadden ze meer tijd voor elkaar en werd het wel weer goed gemaakt. Peter deed toen ook veel meer met Kelly en nam moeder ook werk uit handen. De opvoeding van Kelly valt moeder zwaar omdat ze zich vaak zo moe voelt. Af en toe kan ze een beroep doen op haar moeder die aan de andere kant van de stad woont. Na 20 minuten komt Peter afgekoeld weer terug en gaat weer zitten.

Vul de Veiligheidskaart in:

VEILIGHEIDSKAART SoS		
<i>Veiligheid bestaat uit krachten die in de loop van de tijd als bescherming gedemonstreerd worden in relatie tot de zorgen</i>		
GEZIN DATUM	GENOGRAM/ SOCIOGRAM	AANWEZIG (wie, functie, organisatie) AFWEZIG
<p>WAT ZIJN DE ZORGEN</p> <p>SCHADE IN HET VERLEDEN Wat is er gebeurd met het kind en andere personen in dit gezin waar we ons zorgen over maken (eerste, laatste, ergste) Er zijn veel spanningen en conflicten tussen de ouders Dagelijks is er ruzie en scheldpartijen Peter ziet het niet meer zitten/zegt zo niet te willen leven Melany voelt zich uitgeput en ervaart de opvoeding van Kelly als zwaar Melany vindt het moeilijk in te schatten wanneer ze dingen met Peter moet bespreken.</p> <p>Wat is het standpunt hierover van cliënt / partner/ instanties</p> <p>Wat merk je hiervan bij de kinderen en wat vertellen zij</p> <p>VASTSTELLING VAN GEVAAR VOOR DE TOEKOMST Wat zijn onze grootste zorgen voor de veiligheid en de veilige ontwikkeling van de gezinsleden</p>	<p>WAT BIEDT VEILIGHEID</p> <p>Vader loopt weg wanneer hij erg kwaad wordt, hij neemt een time-out en is in staat om daarna weer rustig terug te komen. Vader en moeder hebben ruzies eerder op kunnen lossen. Vader nam taken over van moeder, had meer tijd voor Kelly.</p> <p>Zijn er voorbeelden over hoe de ouders in staat waren om onveilige situaties te voorkomen en andere voorbeelden die onze zorgen tegenspreken</p> <p>BESCHERMENDE FACTOREN Krachten en hulpbronnen waarvan gebruik gemaakt kan worden voor meer veiligheid, vooral nabije relaties en wie nog meer uit het netwerk Peter was trots bij geboorte dochter Peter heeft een goede vriend die hij regelmatig ziet Peter heeft een baan Peter vindt ontspanning in sport</p>	<p>WAT MOET ER GEBEUREN</p> <p>Is er een provisorisch veiligheidsplan van BJZ waardoor het kind veilig is</p> <p>DOELEN Wat wil BJZ dat ouders concreet laten zien om zeker te zijn van voldoende veiligheid voor de kinderen. En hoelang moet dit getoond worden zodat zij zich terug kan trekken</p> <p>Wat willen de ouders bereiken en wat vinden de kinderen belangrijk</p> <p>Op welke wijze kan de expertise van De Waag bijdragen aan het verminderen van de risicofactoren van geweld in dit gezin Agressieregulatie Partnerrelatiegesprekken Time out</p> <p>Hoe kunnen andere instanties bijdragen</p> <p>VEILIGHEIDSPLAN Wat moet er volgens gezin, netwerk en hulpverleners gebeuren In welke volgorde Wat merkt het kind hiervan Wat gaat wie doen Hoe controleren we dit</p>

COMPLICERENDE FACTOREN bij ouder, bij kind, in de ouder-kindrelatie en in de omgeving die het werken aan veiligheid belemmeren (de risicofactoren van geweld in dit gezin) Vader veroordeeld voor mishandeling (en politiecontacten in verleden) Vader heeft een belaste voorgeschiedenis (mishandeling, vernedering en verwaarlozing) Kleine woning Financieel krap	Melany kan een beroep doen op haar moeder	Datum volgende bijeenkomst
---	---	-----------------------------------

VEILIGHEIDSSCHAAL: Oordeel allen met een cijfer over de veiligheid nu gezien door de ogen van het kind en licht dit toe

0: *het gaat zo slecht dat de kinderen nu niet thuis kunnen wonen*

10: *iedereen*

weet dat er voldoende veiligheid is om de casus af te sluiten

Gebaseerd op 'Signs of Safety Assessment and Planning Form' (Turnell & Edwards, 1999)

Situatiespel Peter en Melany

Situatie 3

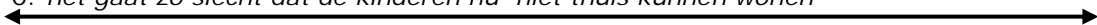
Je wordt gebeld door de moeder van Melany. Zij weet van haar dochter dat Peter bij jou in behandeling is en dat het gezin problemen heeft. Nu had zij laatst Kelly te logeren en die vertelde dat haar vader Peter uit zijn dak is gegaan nadat er een meneer aan de deur was geweest die iets over betalingen moest. Zodra die meneer weg was (oma denkt dat het een deurwaarder was geweest) en Kelly iets vroeg, kreeg zij een klap in haar gezicht en is zij huilend naar haar kamer gerend. Oma weet dat Peter en Melany regelmatig slaande ruzie hebben in het bijzijn van Kelly en twee weken geleden heeft Peter nog met een mes achter Melany aan gezeten. Oma vindt dat de Waag nu echt iets moet gaan doen. Zo kan het niet langer.

Peter heeft eerder gezegd dat als je aan zijn kind komt, hij niet voor zichzelf instaat. Hij heeft een hekel aan instanties, want vroeger heeft er ook niemand naar hem omgekeken.

ontwikkeling van de gezinsleden	worden voor meer veiligheid, vooral nabije relaties en wie nog meer uit het netwerk	Datum volgende bijeenkomst
<p>COMPLICERENDE FACTOREN bij ouder, bij kind, in de ouder-kindrelatie en in de omgeving die het werken aan veiligheid belemmeren (de risicofactoren van geweld in dit gezin)</p> <p>Vader veroordeeld voor mishandeling (en politiecontacten in verleden) Vader heeft een belaste voorgeschiedenis (mishandeling, vernedering en verwaarlozing) Kleine woning Financieel krap Eer komen deurwaarders langs Peter voelt zich afgewezen en ervaart instanties als bedreigend Peter dreigt zichzelf iets aan te doen als iemand aan zijn kind komt.</p>	<p>Peter was trots bij geboorte dochter Peter heeft een goede vriend die hij regelmatig ziet Peter heeft een baan Peter vindt ontspanning in sport Melany kan een beroep doen op haar moeder Oma voelt zich verantwoordelijk Oma vindt dat het zo niet langer kan/De Waag iets moet doen</p>	

VEILIGHEIDSSCHAAL: Oordeel allen met een cijfer over de veiligheid nu gezien door de ogen van het kind en licht dit toe

0: *het gaat zo slecht dat de kinderen nu niet thuis kunnen wonen*

10: *iedereen weet dat er voldoende veiligheid is om de casus af te sluiten*

Gebaseerd op 'Signs of Safety Assessment and Planning Form' (Turnell & Edwards, 1999)

Bijlage 14 Inhoud USB-stick met achtergrondinformatie

Map Hulpmiddelen

- Scherff, L. (2011) *Kijken naar geweld*. Verslag van een themabijeenkomst Lectoraat huiselijk geweld en hulpverlening in de keten. Avans Hogeschool.

Map Algemeen

- Flyer van Masterclass KOSHI kv
- Programma kennismakingsbijeenkomst 9 maart 2012

Map Conferenties

- Map 13 april
- Workshop Bureau Signaal in het kader van de masterclass Koshi, Manna van 't Slot en Liane van der Pol
- Map 15 juni
- Sohier, R. Paes, M., Verhoeven, W. en Swagers, J. (2011) Verdiepingsreeks Betrokken blijven, kinderen veilig thuis in Noord-Brabant. Terugblik en vervolg. 's-Hertogenbosch: PRVMZ en K2.
- Dijkstra, S. (2011) Slaan uit macht en uit onmacht. Mannen leren in groepswerk praten over het geweld en hun relaties met vrouwen en kinderen. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*. Volume 20, Issue 3, pp. 59–76.
- Dijkstra, S. (2011). Powerpoint van Kinderen/jongeren zijn geen eiland. Professioneel handelen bij vermoedens van kindermishandeling en partnergeweld, masterclass 2012.

Map 6-7 september 2012

- Boendermaker, L. (2012), *Maatwerk*. Implementeren = reflecteren. Actief leren op de werkvloer versterkt werkzame factoren in de jeugdzorg. Nr. 1, pp 23-26.
- Boendermaker, L. (2011), *Implementeren is reflecteren. Evidence based werken en de implementatie van interventies in de jeugdzorg*. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam.

Map 7-8 juni 2012

- Cardol, G. (2012). *Eerst denken en dan doen. Over het versterken van de eigen kracht van gezinnen en het beter benutten van het sociale netwerk*. Sittard: Hogeschool Zuyd.
- Flyer over *Krachtwerk: Basismethodiek in de vrouwenopvang*. Nijmegen: Onderzoekscentrum maatschappelijke zorg van UMC St Radboud.
- Folder over Geheim geweld
- Informatie Inzet ervaringsdeskundigheid. Van overleven naar leven, door Hameeda Lakho

Map 19-20 maart 2012

- Margreet Timmer: opzet presentatie conferentie en veiligheidsplan
- Hand-out Margreet Timmer 20 maart 2012
- Informatie drie huizen Petra Rozeboom
- Drie huizen hand-out Petra Rozeboom
- Dijkstra, S. (2012) *Maatwerk*. Retro innovatie. Oude waarden terug in Welzijn Nieuwe Stijl. Nr. 1, pp. 13-13.
- Dorp, M. van (2012a) *Jeugd en Co*. De IJsseldeltamethode. De Deltamethode voor gezinsvoogdij kan nog beter. Met een vleugje Signs of Safety een snuffje Eigen Kracht en een scheutje persoonlijke inbreng. pp 14-15.

- Dorp, M. van (2012b) *Jeugd en Co*. Team AMK Drenthe te Assen, pp 33-33.
- Turnell, A. (2010). *The Signs of Safety. A Comprehensive Briefing Paper*. Version 1.03 Resolutions Consultancy Pty Ltd.
- Dijkstra, S. (2011). *Expansion of Signs of Safety: the challenge of dealing with difficult social work cases in the world*.
- Hoofdstuk 9 Een gezinsveiligheidsplan opstellen en bewaken. Uit: Turnell, A. en Essex, S. (2010). Als er 'niets aan de hand' is. Een oplossingsgerichte methode bij ontkenning van kindermishandeling. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Map Presentaties sprekers

- Aanbevolen literatuurlijst door Hameeda Lakho
- Achtergrondinformatie Hameeda Lakho

Map Professionals

- Hermanns, J. (2011). *Maatwerk*. Gezinsvoogd, beken kleur. Hulpverlener of toezichthouder? jaargang 12, nr. 6, pp 18-18.
- Menger, A. (2011). *Maatwerk*. Achter en tegenover de cliënt. Actuele risico's en perspectieven bij het werken in justitieel kader. Jaargang 12, nr. 6, pp 2-5.
- Dijkstra, S. (2011) Powerpointpresentatie Hidden Treasures. Of professionals and clients handling DV in interagency work. Lectoraat huiselijk geweld en hulpverlening in de keten Avans Hogeschool

Map Onderwijs

- Dijkstra, S. (2009) Powerpointpresentatie: *Strategie bij implementatie in het onderwijs*.

Map Opdracht

- Beoordelingscriteria implementatieopdracht Masterclass

Map Implementatie

- Flyer van TNO: *Onderzoek, begeleiding, onderwijs en praktische instrumenten. Succesvol implementeren*. Leiden: TNO.

14 Evaluatie

Deelnemers aan de masterclass hebben een evaluatieformulier ontvangen met de vraag deze in te vullen en te retourneren.

Op de volgende pagina's is de bijlage opgenomen met het evaluatieformulier.

- Bijlage 15 Evaluatieformulier

Bijlage 15 Evaluatieformulier masterclass KOSHI

**Masterclass KOSHI 2012
EVALUATIEFORMULIER**

1. Wat vond je van de masterclass als geheel?
 - 1.1. Geef een cijfer (0-10):
2. Wat vind je het belang van deze Masterclass?
 - 2.1. Heeft de masterclass je nieuwe inzichten/kennis opgeleverd?
Zo ja, welke?
 - 2.2. Kun je die kennis in beroepspraktijk gebruiken (evt. welke wel/welke niet)?
 - 2.3. Heeft de masterclass je nieuwe vaardigheden opgeleverd?
Zo ja, welke?
 - 2.4. Kun je die vaardigheden in je beroepspraktijk gebruiken (evt. welke wel/ welke niet)?
3. Aan welk onderdeel bewaar je de beste herinneringen, waar heb je het meest aan gehad? (wat is je top drie?)
4. Aan welk onderdeel bewaar je de slechtste herinneringen, waar heb je het minste aan gehad?
5. Geef s.v.p. met een cijfer (0-10) je waardering voor de volgende onderdelen van/medewerkers aan de masterclass.

Licht je score toe? Wat is er nodig voor een punt hoger?

 - 5.1. De begeleiding van Sietske Dijkstra
 - 5.2. De begeleiding van Wil Verhoeven
 - 5.3. Bijdrage van, idem aan te geven met een cijfer (0-10):

Thema 1 Een oplossingsgerichte aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling

 1. Introductie in benaderingswijze Signs of Safety, door Marion Henneman
 2. Signs of Safety, het raamwerk en introductie van een casus, door Eric Sulkers
 3. Introductie op werkwijze met drie huizen, door Petra Rozeboom
 4. Toelichting over gebruik film als hulpmiddel in de KOSHI-benadering, door Anne-Mieke van den Berg en Liesbeth van Well

5. De Conferentie en het veiligheidsplan bij de benadering van Signs of Safety, door Margreet Timmer

6. Veiligheidsplan met behulp van Words and Pictures: een verhaal in Woord en Beeld over de gebeurtenissen, door Frank Buffing

Thema 2 Krachtgericht en systeemgericht werken

Hulpmiddelen: ervaring, film en onderwijs

7. Ervaringsdeskundigheid opdoen en gebruiken, door Hameeda Lakho

8. Een toespitsing op het implementatie-project, lopend proces in de leergang, door Alard Joosten

9. Krachtgericht werken in de vrouwenopvang, door Carinda Janssen

10. Gebruik film als hulpmiddel bij bieden van hulp en steun aan gezinnen en kinderen die te maken hebben gehad met huiselijk geweld, door Sanne te Pas

11. "Leer eerst lopen voordat je gaat rennen". Versterken van eigen kracht en reflectie op "eigen kracht en sociaal netwerk", door Goos Cardol

12. Programma Veilig samen. www.veiligsamen.nl is een website voor iedereen die spanning of geweld in zijn/haar relatie wil aanpakken, door Bert Vissers.

13. Eigen Kracht Conferentie in situaties van partnergeweld of kindermishandeling, door Lineke Joanknecht.

Thema 3 Implementatie en hulpmiddelen bij de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling

1. De waarde van outreachend werken bij geweld in huiselijke kring, door Lia van Doorn

2. Systemische interventies bij huiselijk geweld, Multifocus, door Henk Giebels

15 Aandachtspunten ontwikkeling masterclass

Het opzetten van een masterclass over een complexe thematiek of problematiek, zoals partnergeweld en kindermishandeling, vraagt goede voorbereiding. Duidelijkheid over doelen en verwachtingen van deelnemers is van belang en vraagt behalve een heldere flyer over de masterclass ook vooroverleg met deelnemers en hun opdrachtgevers.

Juist door de opzet van de masterclass kan door deelnemers onderling kennis en inzichten worden opgedaan, uitgewisseld en verder ontwikkeld tijdens de bijeenkomsten. Daarom verbonden we een eindopdracht aan de masterclass, dit helpt deelnemers hun inzichten te verwerken en te vertalen naar hun praktijk, ook al gaf een aantal deelnemers aan dat ze dit niet eenvoudig vonden. Zoals we aangaven is het noodzakelijk dat deelnemers zich de aangereikte kennis eigen maken en verder verdiepen, dat is immers het doel van de masterclass. We kozen in deze masterclass ervoor om de eindopdracht in de vorm van een implementatie-opdracht vast te leggen. Deze implementatie-opdracht is niet vrijblijvend want ieder diende de opdracht vast te leggen met hun opdrachtgever. Op deze wijze werd de masterclass niet alleen een individueel leer- en ontwikkeltraject, maar stimuleerden we de deelnemers om met de opdracht verbinding met hun achterban te houden en te werken aan een in de praktijk bruikbaar product.

Bij het ontwikkelen van een masterclass zijn deze overwegingen van belang; niet alleen de inhoud van het programma moet goed worden doordacht, de masterclass dient ook gebaseerd te zijn op een visie over leren en verder ontwikkelen van kennis en praktijkervaring.

Voor de meeste deelnemers bleek de beschikbare tijd voor de masterclass tussen de bijeenkomsten te krap. Voor een hogere leeropbrengst is meer oefening, reflectie en tussentijds huiswerk nodig en zouden deelnemers meer kunnen investeren in een goede voorbereiding en het bestuderen van de literatuur. Dit is ook een aandachtspunt voor de werving van deelnemers en hun potentiële opdrachtgevers, zij dienen tijd, menskracht en middelen in te ruimen om een opdracht voor een implementatieproject te laten slagen. Aandacht is ook nodig voor de voorwaarden en het leerklimaat binnen instellingen om te leren, te verdiepen en te ontwikkelen, om het vervolgens te kunnen integreren in het handelen.

Het programma van een masterclass moet een variatie aan werkvormen bevatten, zowel theorie- en kennisoverdracht als oefenen met toepassing in de praktijk. Verdieping van kennis en inzichten vergt inspanning van deelnemers, van de wijze waarop zij in staat zijn samenhang te zien en aan te brengen bij de aangereikte informatie. Belangrijk is aandacht voor de impliciete en tacit knowing. Juist het proces van doordenken, uitwisseling met collega's, integreren in het handelen, erop reflecteren en erin investeren levert belangrijke meerwaarde en verdieping van kennis, welke benut kan worden bij de vertaling naar hun eigen praktijk en ook nodig is voor het maken van de eindopdracht.

Voor de ontwikkeling van een volgende masterclass zouden we in de programma-opzet en de tijdsverdeling van masterclass KOSHI meer ruimte inruimen voor het leerproces van deelnemers. Het vertalen van de stof naar de eigen praktijk vraagt meer begeleiding, tussentijdse reflectie, opdrachten en werkvormen. De periodes tussen de tweedaagse bijeenkomsten kunnen beter worden benut, waarbij deelnemers elkaar ook tussentijds meer zouden kunnen inschakelen en raadplegen.

Ontwikkelaars en begeleiders masterclass KOSHI

Dr. Sietske Dijkstra, (s.dijkstra@avans.nl) studeerde psychologie in Groningen en Amsterdam en is sinds 2007 verbonden aan Avans Hogeschool als lector 'huiselijk geweld en hulpverlening in de keten'. Sinds 2010 maakt zij deel uit van het Expertisecentrum Veiligheid, www.expertisecentrum-veiligheid.nl. Zij promoveerde in 2000 bij universiteit Utrecht op een studie naar de betekenisgeving van geweld in de kindertijd en maakte van 2010 tot december 2012 deel uit van de commissie Samson. Daarnaast leidt zij sinds 1998 haar eigen bureau Dijkstra, zie www.sietske-dijkstra.nl. Met praktijkgericht onderzoek, advisering en scholing richt het zich op het handelen van professionals bij geweld in gezinnen. Daarvoor was ze bijna tien jaar als onderzoeker en docent werkzaam bij de universiteit Utrecht. Dijkstra publiceert sinds eind jaren tachtig over seksueel misbruik, professioneel handelen, langere termijn gevolgen van mishandeling, kinderen als getuige van geweld en methodieontwikkeling. Van juli 2010 tot november 2012 was Dijkstra lid van de door de overheid ingestelde commissie Samson. Dijkstra maakt verder sinds 2007 deel uit van de Denktank huiselijk geweld bij het landelijke programma van de politie, ze is sinds 2008 lid van de Wetenschappelijke AdviesRaad (WAR) van de Nederlandse Vereniging van Maatschappelijk Werkers (NVMW). Vanaf 2008 is ze lid van het landelijk Platform Lectoren Zorg en Welzijn; sinds 2011 maakt ze deel uit van het presidium.

Wil Verhoeven MA (wjm.verhoeven1@avans.nl) is sinds 2008 lid van de kenniskring van het lectoraat huiselijk geweld en hulpverlening in de keten. Wil Verhoeven MA studeerde Social & Community studies aan De Montfort University in Leicester en volgde de Sociale Academie en de Voortgezette Opleiding. Voor het lectoraat vrouwenopvang en huiselijk geweld verrichtte ze onderzoek naar kinderen en kindwerk in instellingen voor vrouwenopvang. Voor het lectoraat huiselijk geweld en hulpverlening in de keten voerde ze in 2012 de masterclass KOSHI mee uit en dacht mee in de ontwikkeling en programmering. Daarnaast is ze sinds 2002 als senioradviseur werkzaam bij K2 adviesbureau voor jeugdvragestukken in Noord-Brabant, met name op het aandachtsgebied van kindermishandeling en jeugdigen in thuissituaties van geweld. Ze voerde diverse projecten uit, gericht op de ontwikkeling of verbetering van zorgaanbod, methodieontwikkeling of deskundigheidsbevordering van professionals, dan wel op verbetering van de samenwerking tussen instellingen bij de aanpak in situaties van kindermishandeling. Ze ontwikkelde en verzorgde vanuit deze expertise ook trainingen voor professionals.

ⁱ Dijkstra, S. en Dartel, N. van (2011). Verborgen schatten. Wat goede professionals doen en laten bij de aanpak van huiselijk geweld.

Turnell, A. & Edwards, S. (2009). *Veilig opgroeien. De oplossingsgerichte aanpak van Signs of Safety in jeugdzorg en kinderscherming*. Bohn Stafleu Van Loghum. Nederlandse vertaling van Turnell, A. & Edwards, S. (1999) Signs of Safety.

ⁱⁱ In: Dijkstra & Van Dartel, 2011, 101.

ⁱⁱⁱ Co-referaat Marie Kamphuis lezing, 2007, 28.

^{iv} Een eerdere masterclass *aanpak huiselijk geweld* is opgezet door Hans Janssen. In 2011 werd de masterclass in een coproductie van Janssen met het lectoraat *huiselijk geweld* aan 16 deelnemers bij Avans gegeven.

^v <http://www.safegroup.nl>

^{vi} Uit de evaluatie van de masterclass in 2011 bleek dat duaal leren voor docenten onvoldoende werkt als:

1. Kennis van het werkveld onvoldoende aanwezig of verouderd is bij docenten;
2. Zij onvoldoende strategische kennis en implementatiekennis hebben van de eigen opleiding;
3. Zij vakinhoudelijk te weinig weten (niet kunnen profiteren van de schat aan ervaring van deelnemers uit het werkveld, onvoldoende gesprekspartner zijn);
4. Zij zichzelf profileren als individu en niet als lid van het (opleidings)team, de beroepsgroep of achterban van de organisatie.

^{vii} Er waren aanvankelijk 12 deelnemers. Een oud-student en een deelnemer uit het werkveld vielen aan het begin van de masterclass uit.

^{viii} <http://www.zininwerk.nl/>

^{ix} Jury masterclass

Prof. Dr. Herman Baartman, emeritus hoogleraar *Preventie en hulpverlening inzake kindermishandeling*, Universiteit van Amsterdam (voorzitter).

Dr. Lisbeth Verharen, lector *Jeugd, Gezin & Samenleving* bij de Academie voor Sociale Studies van Avans Hogeschool, 's-Hertogenbosch. Daarnaast is zij associate lector bij het lectoraat Acute Intensieve Zorg van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen.

Dr. Alard Joosten, onderwijskundige en hogeschooldocent Universiteit Utrecht en zelfstandig trainer.

Dr. Margot Fleuren, implementatiedeskundige bij TNO Leiden.

^x <http://www.youtube.com/watch?v=OCNHDJGdVT8>

^{xi} [http://www.hameedalakho.nl/Premiere-film-"Geheim-geweld...en-nu?-N65.php](http://www.hameedalakho.nl/Premiere-film-)

^{xii} <https://www.youtube.com/watch?v=P35CBmI13P4>

^{xiii} <http://dokument.ncrv.nl/ncrvgemist/6-12-2012/3doc-code-rood-huiselijk-geweld>

^{xiv} <https://www.veilig Samen.nl/spanning-en-geweld-in-beeld>